

BUDAPEST

A VÁROSLAKÓK FOLYÓIRATA

2018/1

fotó: Baric Imre

TARTALOM

◀ Koronák, keresztek	2
<i>Buza Péter</i>	
EMANCIPÁCIÓ	
Preparátorból igazgató	7
<i>Korsós Zoltán</i>	
A NAGY HÁBORÚ	
◀ Új megoldások a cipőfronton	11
<i>Daniss Győző</i>	
SÉTÁLUNK, SÉTÁLUNK	
◀ Édes show	14
<i>Horváth Júlia Borbála</i>	
Simplicissimus Budapestje	16
ÖTVEN ÉVE	
Pezsgőt iszik fenn a hold	18
<i>Elek Lenke</i>	
SZOBORPARKŐR	
Főúr, fizetek!	21
<i>Jolsvai András</i>	
◀ Vagy inkább harmincezret?	22
<i>Bardóczi Sándor</i>	
Téray János: Avartalanítod	26
Fűben, fában Budapest	26
<i>N. Kósa Judit</i>	
◀ Megújult a fűszerbolt!	28
Hitre, tudásra: a piaristák és a magyar művelődés	28
Élő gyűjtemény	28
◀ „Boldog órák szép emlékeképen...”	29
Egy letört szarv – az Üvegfigurák a Radnóti Színházban	29
<i>Zappe László</i>	
A BUDAPEST 2017. évi tartalomjegyzéke és mutatója	30

BUDAPEST, a mi nagyvárosunk sikeres periódusait szerettük egyes emberekhez kötni. Ám a kollektív emlékezet kevés személyt őrzött meg. A kiegyezés óta számon tartott városépítő hősök számon tartására sok az egy kéz is. Sokan tudják ki volt az örökös Közmunkatanács-alelnök Podmaniczky Frigyes, a nagy iskolaépítő Bárczy István. Hanem Ney Béla, többek között az Országház építésének motorja, Bierbauer Virgil, a Tér és Forma építészeti folyóirat szerkesztője, a modernizmus szálláscsinálója neve már alig ismert.

A Budapestet naggyá tevő személyek emlékének őrzése dicséretes dolog, de még talán annál is fontosabb sajátos titkaik kifürkészése, a mai viszonyokra való adaptálása. Kik lehetnek mai korunk hősei, akik szót értenek a mai hatalmasokkal, akik gyakran nagy szavak nélkül, kiharcolják álmaik megvalósulását?

Az elmúlt év nagy szenzációja volt a lapunkban is ismertett lista, amelyet a magyar Forbes különlkiadóványa, az Urban című magazin állított össze, ezzel a címmel: „125 ember, akik naggyá tették Budapestet”. Ebben játékos módon összekeverték a régesrégii és a ma élő személyeket. (Persze hogy tetszett nekünk a névsor, szerkesztőségünkben hárman is szerepeltek rajta.)

Az ott szereplő mai hősök ahányan vannak, annyiféleké, a válogatásban törvényszerűséget megállapítani meg se próbáltunk.

Kézenfekvő lenne ugyanakkor górcső alá vennünk Simplicissimus hőseinek listáját. E hónapban lapunk már kilencedik alkalommal osztja ki ezt a díjat. Sokan köztük olyan magánzók, akik nem is keresnek kapcsolatot a közsférával, hanem magányos harcukkal érdemelték ki a díjat, amely szűk környezetükönél jóval messzebbre mutat. Hanem az idei díjazott, Biszak Sándor, az Arcanum cég tulajdonosa és vezetője igencsak alkalmasnak tűnik a típus tanulmányozására. BS a tipikus kisvállalkozó, akinek szeme előtt a haszon maximalizálása mellett – olykor előtte – egy-egy közfeladat teljesítése lebeg.

Az Arcanum cég egyre gyorsuló ütemben digitalizál újságokat, térképeket, még hozzá kereshető formában. Piaci cég, amelyik rendszeresen összefog a közsférával, gyakran előfordul, hogy hitelez neki. Ősztökéli is a lomha állami intézményeket, példát mutat önzetlenségből és kreativitásból, és a nemzetközi porondon olyan sikerekhez segíti hozzá többek között Budapest Főváros Levéltárát, mint mondjuk valamelyik jelentős díj a filmes területen. (A különbség annyi, hogy ez esetben nem egyszeri kiugrásról van szó, hanem tartós eredményről).

Hogy milyen embertípus kell az ilyesmihez? BS például egy különleges kentaur lény: elől diplomatába oltott vicces kobold, hátul az átmeneti veszteségtűrést gondosan kalkuláló józan vállalkozó. Aki fél évtizedekig is hajlandó úgy dolgozni bécsi közgyűjteményeknek, hogy a szerződést csak ígéretnek nézi, de el soha nem küldik, igaz, a számláit egy-egy fázis végén, valahogy mindig kifizetik...

Ilyen személyből, aki technikailag megvalósította a hallatlan jelentőségű Mpire, Hungaricana és Budapest Időgép portálokat, természetesen csak egy van. De ha kicsit tágítjuk a kört, akkor találunk még hasonló zoológiai típusokat: akik szót értenek a közsférával, valami olyan ügyben, amely újszerű is, hasznos is, és nincs bennük ideológiai töltet.

Hamarjában két személyt tudnánk az idei díjazott mellé állítani, egy hasonló korú és egy jóval fiatalabb személyt. Az egyik Gőz László harsonaművészből lett koncertszervező és üzletember, aki tizenöt éven át küzdött álma, a Budapest Music Center megvalósításáért. Végül is (a válság miatt is) szükség volt egy „utolsó cseppre” a közsférától, de ezt sikerült úgy megszereznie, hogy senki nem firtorította el a száját. Egy másik példa a Margó Irodalmi díj és Fesztivál, amelyet Valuska László főszervező tíz éve építget, akinek sikerült az Aegon Biztosítót és a Főpolgármesteri Hivatalt egyaránt a kortárs irodalom mellé állítani.

A közös ezekben a példákban is könnyen fülön csíphető: egy szívoosan építgetett, szenvedélyesen képviselt közügy, amelynek hatása többszöröződhet a közpénz-olajozás következtében.

Ha az ember azon töpreng, hogyan lehetne az ilyen folyamatokat mesterségesen előidézni, akkor óhatatlanul felmerül az egész magyar alapítványi szféra erősítésének feltétlen szükségessége. Mert a legújabb kezdeményezések felkarolását Európa gazdagabb országaiban sem elsősorban a közsférától várják az emberek. Sokkal inkább a százféle magánalapítványtól. Ezért is döntött úgy a BUDAPEST folyóirat kiadója, a Summa Artium, hogy afféle mozgalmat indít New Community Fund néven. Ez Amerikában sokfelé bevált, afféle virtuális alapítvány, amely képes rugalmasan befogadni kívülről érkezett pénzüsségeket és célokat, és azokat hosszú távon, kevés adminisztratív költség fejében gondozni.

Semmi akadálya annak, hogy mostantól bárki külön magánalapot indítson arra, hogy pótolják a Budapest belvárosának háború utáni újjáépítéskor hagyott kupolákat és tetődíszeket, vagy állják építészeti pályázatok költségeit, hogy frekventált helyen lévő magántelkekre ezentúl csak pályázat alapján lehessen építeni.

Mert csak a magán- és közsféra szívoos, hosszú távú összeillesztésével tudunk téged valóban naggyá tenni, BUDAPEST

BUDAPEST

a városlakók folyóirata

Pro Cultura Urbis díj 2007

XLI. évfolyam, 1. szám
megjelenik minden hónap 15-én

Alapítva: 1945

I–III. évfolyam: 1945–1947
szerkesztő:

Némethy Károly, Lestyán Sándor
IV–XXVI. évfolyam, 1966–1988
szerkesztő:

Mesterházi Lajos, Fekete Gyula,
Vargha Balázs, Jávor Ottó, Szabó János

Főszerkesztő:

Buza Péter

Olvasószerkesztő:

Saly Noémi

Szerkesztőbizottság:

**Angelus Róbert, Buza Péter,
Hídvégi Violetta, Kirschner Péter,
N. Kósa Judit (publicisztika), Saly Noémi,
Sándor P. Tibor (archív fotó),
Török András (Simplicissimus Budapestje)**

Facebook oldalunk szerkesztője:
Vadász Ágnes

A szerkesztés műhelye
a Nagy Budapest Törzsasztal

A szerkesztőség levelezési címe:
1054 Budapest, Honvéd utca 3.
E-mail: budapestfolyoirat@summa-artium.hu
Honlap: www.budapestfolyoirat.hu

Kiadja

Summa Artium Nonprofit Kft.
Felelős kiadó: Török András
1054 Budapest, Honvéd utca 3.
Telefon: 318-3938, fax: 318-3938

Lapigazgató
Szűcs Andrea

A BUDAPEST partnere
a Városháza Kiadó

Kiadóvezető: Csomós Miklós
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
1088 Budapest, Szabó Ervin tér 1.
Telefon: 411-5000

Terjesztés:
Magyar Posta
Reklamáció: 318-3938

Tördelés:
Görög Gábor

Nyomdai munka:
Pharma Press Kft.
1037 Budapest, Vörösvári út 119-121.
telefon: 577-6300, fax: 323-0103

ISSN: 1785-590x
Nyilvántartási szám: 2.2.4/237/2004

A borítón:
Biszak Sándor és az Arcanum csapata
(1. oldal)

A hátsó borítón:
Pezsgőt iszik fenn a hold
(18. oldal)

Koronák, keresztek

Buza Péter

Negyven esztendeje, 1978. január 5-én a késő esti órákban landolt a különgép Ferihegyen. Sok évtizedes huzavona után hazaérkezett Szent István koronája és a magyar történelemben koronázási ékszerekként ismert, fejedelmi kollekció. Az amerikai hadsereg őrizetében eltöltött hosszú-hosszú esztendőik után. Azon a régvolt csütörtökön – kivételes szerencsémre – jelen lehettem a Parlament Vadásztermében a szakértői átadás-átvétel hivatalos aktusán. Koronák és keresztek emlékét idézve veszem magamnak most a bátorságot, hogy eltűnjödjem köz- s magántörténelmünk mindig személyes fordulatain, s hogy elmondjak alig valamit Soltész Pistáról, „nemzetes” éveimről.

A háború utáni Magyar Nemzet legszebb korszakának főszerkesztője (1982)

A bejárat közelében állok a Makovecz-ravatalozóban. A halott két fia, lánya, családtagjaik veszik körül a ravatalt. Meg a szomszéd a Trombitás utcából, *Ungváry Krisztián*. *Harkányi Endre*, a mindhalálig kitaró barát. Egy-két idős kolléga még, a réges-régi redakciókból. A későbbiekből, a húsz-negyven évvel ezelőttiekből senki. 2017. augusztus 1-én meghalt *Soltész István*. Főszerkesztőm az 1980-as évek második felében.

Jellemző paradoxona a test- s lélek-közeli világnak, hogy éppen az ő igazgatása alatt – s nem ellenére! – lett a rendszerváltás napilapja éppen a Magyar Nemzet. Holott, mint sokat próbált katonáját, „rendet teremteni” vezényelte oda 1982-ben egy-pártja. Magántörténelme a legkevésbé sem

példa nélküli. Ahogy az sem, hogy halálára egyedül maradt. Az urnához támasztott fotón mosolyog. Lehetne mosolya gunyos, széles, lenéző, lehetne vigyorgásig torz, fagyos. Szelíd, bátor, kegyetlen. Pistái őszinte. Szívvel áradó. Elfogadó.

1987. november 14-én jelent meg a Magyar Nemzetben *Pozsgay Imréné*nek, a Hazafias Népfront akkori első emberének kolumnás interjúja, befogadva a Lakitelki Nyilatkozat szövegét. 170 ezer példányban nyomták az idő tájt az újságot. Fél óra alatt fogyott el a standokon. Természetesen a taktikázó Pozsgay utasította a közlésre Soltészt – ha tetszik, a „saját lapját” –, s bár azokban az időkben a főszerkesztő talán már mondhatott volna a parancsra nemet, Soltész engedelmeskedett.

Néhányszor megírták már ezt a történetet, s a következményeit. A párt ellentámadása – maga a felháborodott *Kádár* vezényelte – főleg Pozsgayra zúdult. De Pista se maradt ki a viharból. Két teljes napon át fizioiogiás csuklás gépfegyverkattogása akadályozta a beszédben. S nem mosolygott újra, csak a harmadik napon.

Az első éjszaka

Szent István koronája és kísérő ékszerei, a palást meg a dokumentumok negyven esztendeje, 1978. január 5-én este érkeztek haza az Amerikai Egyesült Államok hadseregének Fort Knox-i bázisáról. Soltész volt a főnököm akkor is, aki, mint a Tájékoztatói Hivatal osztályvezetője, az esemény sajtószervezését vezényelte. Engem – beosztottját – jelölt ki a talán legizgalmasabb jelenetek helyszíni ügyeletesének. Így lehettem ott a szakértői átadás-átvétel ceremóniáján.

Bő egy éve dolgoztam már akkor az „állami sajtóigazgatásban”, ahogy némi eufémiával magam is megjelöltem munkahelyemet, amelytől aztán, naivitásom szüzességének elvesztése után nem sokkal, saját kezdeményezésemre, el is köszöntem. Mert igaz, hogy főleg „csak” rossz beszédeket írtam (és ha például *Aczél* volt a megrendelő, egyetlen mondatom sem maradt meg), igaz, hogy a parlamenti bizottságok sajtónyilvánosságának szervezése volt az első számú, politikailag viszonylag neutrális feladatomban (már amilyen nyilvánosságról s egyáltalán, érdemi bizottsági munkáról ez idő tájt szó lehetett), továbbá Soltész közvetlen munkatársaként dolgozhattam az új sajtótörvény paragrafusain (jóval több szabadságot adott az addiginál, de ma már tudom, sokkal egyútt, nem a törvény dönti el a sajtó szabadságát), de szinte semmi sem tetszett abból, amit láttam, átéltem, s lassan megértettem. Így aztán, kihasználva az első adódó lehetőséget, két esztendővel a most megidézendő késő esti esemény után elmenekültem tudományos rovatvezetőnek az *Interpress Magazin*hoz. Hogy aztán újabb két évre rá a Magyar Nemzetnél kössék ki. Ugyanezt a munkakört ajánlta akkor Soltész az egyetlen magyar értelmiségi napilapnál (most egy sincs, s ez se volt csupán az).

1978. január 5-én, csütörtökön, 21.45-kor gyülekezett a fogadóbizottság a Ferihegyi repülőtér kormányvárójában. Dekoráció, magyar és amerikai zászlók. A főépület erkélyén „kb. 2–300 fő budapesti dolgozó helyezkedik el”. Az amerikai különgép a főépület előtt állt meg, itt sorakozott fel a katonai díszegység. A gépből hat katona segítette ki a koronát és a koronázási ékszereket tar-

fotó: MTI - Pap Jenő

Két állami Csajka, a Robur s egy MALÉV-Catering-elem: az ékszerek ládája ezen keresztül érkezik meg a tehergépkocsi rakterébe

talmazó ládát, a kiterített koronázási palástot körülzáró dobozt, elhelyezve azokat „a különgepnél álló ROBUR típusú zárt rakodó terít” gépkocsiban, amelyet „magyar gépkocsi zászló díszít”.

Féltizenegyre a XIII. kapuhoz futott be a Robur. Targoncára rakták a ládát és a palást tokját, liften szállították a főemeletrre. Az amerikai szakértői delegáció tagjai ezzel egy időben egy másik bejáraton léptek be a Parlamentbe, s nem győztek csodálkozni, míg a fölépcsőn fölérték a kupolacsarnokba, majd a Vadászterembe, milyen váratlanul pazar ez a budapesti épület.

Hevenyészett jegyzeteimből rekonstruálom a továbbiakat.

„Hat katona gurítja be a ládát, hozza a tokot. Vasalt láda. Egy úr – nem Covey, nem a főnök – kulcsokat vesz elő. Kínlódik. Nehezen talál bele a főzárba. Gyöngyözik a homloka. Fülep próbál segíteni. Háromszor fordul a főkulcs. Első, második, harmadik lakat. A pántok lenyílnak a láda oldalán. Előkerülnek a habszivacs védőbetétek. Egy tasakban zománctörödédek. Kettlen emelik a korona habbal körülvevett dobozát. Covey két kézzel, mintha madarat fogna, veszi kézbe az ékszeret, felemeli. Jobbra fordul a kereszt. Fülep elővesz a zsebéből egy koronás pénzérmét. Az amerikai főszakértő mosolyogva nyugtázza tévedését. Fordít rajta, most már balra dől a kereszt. A pihenjben álló katonák lelkes hangzajjal hajolnak előre. Covey benyúl a

korona testébe, lassan, óvatosan körülforgatja az öklén. Egy pótoltt gyöngyöt mutat, hogy az nagyobb, mint a többi. Kocsis Éva szabócentivel megméri a fejké területét. Ráteszik a párnára, eligazítja a lecsüingő díszeket. Fülep nagytóval vizsgálja. Mutat valamit a pántnál. Covey acél mérőszalaggal magasságot mér. Közben a kereszt megmozdul. Billeg a helyén, jobb felé. Az asztal mellett térdelve, szemmagasságból újra körbenéz. Visszarakják a dobozba, a csüingőket eligazítják. Kocsis lerokad egy székre. Az amerikai kivieszi a második dobozt. Az országalmát. Háromszor is hozzápróbálja kezét-nyerét. Fülep megtörli egy papírzsebkendővel. Visszaüllyesztí a bársonyra. Kiteszik az asztalra a jogar tokját. Covey felemeli. Nagytóval végigtapogatják. Szvetlik Joachim és Kocsis Éva. Egy hímzett szalag is rejtőzik a tokban. Ferdén feltámasztva mutatják a jogart a fotósoknak. Csilingelnek a gyöngyök. Most a nagy faláda legalsó szintje, fentről a harmadik követhetik. A kard tokban. Óvatos mozdulattal kihúzzák. A tok piros bársony. Próbálgatják a fegyver élet. Fülep a markolatot nagytózza. Visszagörbül, nem a kéz felé hajlik a védő kosara. Zsákocskák okmányokkal. Dokumentumok, szakértői jelentések gépiratai. Egy szalagos mappában fekszenek együtt a papírok. A palást tartó-védő tokja két felét csavarok fogják össze. Felemelik a már szabadon mozgatható felsőt. Habszivacs takarja a szövöet. Leveszik, s alatta ott csillog-villog az aranyfondállal szőtt kelme. Gazdagon gyöngyös gallér. Nagytóval nézik végig minden négyzetcentiméterét. Méreteket vesznek.”

Nagyjából egy óra telhetett el azóta, hogy belefogtak a tárgyak vizsgálatába. A leírakból kiviláglik, hogy egyszerű ellenőrző processzusról volt szó: a két fél közösen győződött meg arról, hogy minden épen megérkezett (Fort Knox is helyszíne volt egy megelőző, sokkal alaposabb szemrevételezésnek, ezt 1977. december 14–16 között végezték el közösen az Egyesült Államok és a magyar kormány szakértői).

A mostani átvételről fogalmazott jegyzőkönyvet már Fort Knoxban megírták, legélték. Victor Covey, az Amerikai Nemzeti Galéria munkatársa, a szakértői delegáció vezetője és Fülep Ferenc, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója megegyeznek: javítanak rajta. S a bevezetőt elvetik. Az okmányt a hivatalban, küldönci közreműködésemmel, újragépelik. De előbb hitelesítik a kézzel javított példányt is. (Lemásoltam, eltettem, azóta őrzöm, megmutatom.)

A jegyzeteimben említett két további szakértő szereplő Mojzes Miklósné dr. Kovács Éva, az MTA Művészeti Kutató Csoportjának tudományos főmunkatársa és Szvetnik Joachim, az Iparművészeti Múzeum főresturátora voltak.

fotó: MTI - Vigovszky Ferenc

Thomas Gerth amerikai magyar referens és Fülep Ferenc a láda kinyitásával kísérleteznek

A Vadásztermet bezárták, a katonák kivételével minden jelenlévő, talán húsz-huszonöten lehetünk, átvonul a Gobelin terembe. Koccintás következik (Soltésznak, nekem, a fotósoknak nem jut pohár) kevés pezsgővel. Elmúlt éjfél.

Hosszú-hosszú szünet után megkezdődik a királyi ékszerek első éjszakája, itthon, újra Magyarországon.

Kádár távollétében

Nyilvános részben publikált dokumentumokból rekonstruálható, milyen politikai-diplomáciai előkészítő munka zajlott az 1945-ben az amerikai hadsereg őrzetébe került teljes kollekció hazatértének engedélyezése ügyében.

1945 júniusában váltott először iratot a tárgyban a magyar külügy és a Szövetséges Ellenőrző Bizottság amerikai missziója. Ennek nyomán a magyar koalíciós kormány, 1946 augusztusában odanyilatkozott, hogy kéri az együttes további amerikai őrzetben tartását.

1951 áprilisában az akkori amerikai követ közölte a magyar külügyminiszterrel (Berei Andorral), hogy országa kormánya a letétként kezelt ékszereket „meghatározatlan ideig” nem kívánja visszaadni.

1964-ben a külügy a nagykövet útján az őrzéssel kapcsolatos tájékoztatásra kérte az Egyesült Államokat, amire viszonylag részletes hivatalos válasz érkezett 1965. január 6-án. Egyetlen passzusát idézem, amely politikai nyilatkozat értékű eleme az USA érvényes álláspontjának: „Az Egyesült Államok kormánya megérti, hogy Magyarország számára a koronaékszerek a magyar nemzeti hagyomány szimbólumát jelentik. Elismeri ezek magyar nemzeti tulajdonát és éppen ezért szándékában van ezeket visszaadni, megfelelő időben, az országaink közötti kapcsolatok megfelelő alakulása esetén.”

1973 tavaszán Rogers, az akkori amerikai külügyminiszter, tudatta Péter János magyar külügyminiszterrel, hogy Amerika a Vatikánál puhatolódott, vállalná-e a visszaszolgáltatásban a közvetítői szerepet. De ettől a Szentszék elzárkózott.

1975 augusztus elsején Puja Frigyes találkozott Henry Kissingerrel, s kezdeményezte: vizsgálják meg, lehet-e lépni az ügyben. 1976 májusában Székér Gyula miniszterelnök-helyettest udvariassági látogatáson fogadta Ford elnök, aki kifejezte megértését, s megígérte, a kérdést újra megvizsgálják.

Már Carter elnöksége idején, 1977 nyarán el is készült a javaslat a State Department irodáiban, de diplomáciai úton feltettek

Victor Covey az instrukciónak megfelelően átbillenti a keresztet

két előzetes kérdést Magyarországnak: Kik lennének a fogadó delegáció tagjai? (Mert a kommunista párt tényezői semmiképpen sem dominálhatnak.) Továbbá: kötelezettséget vállalnak-e idehaza arra, hogy lehetővé

teszik az ékszerek megtekintését a nagykövetség számára.

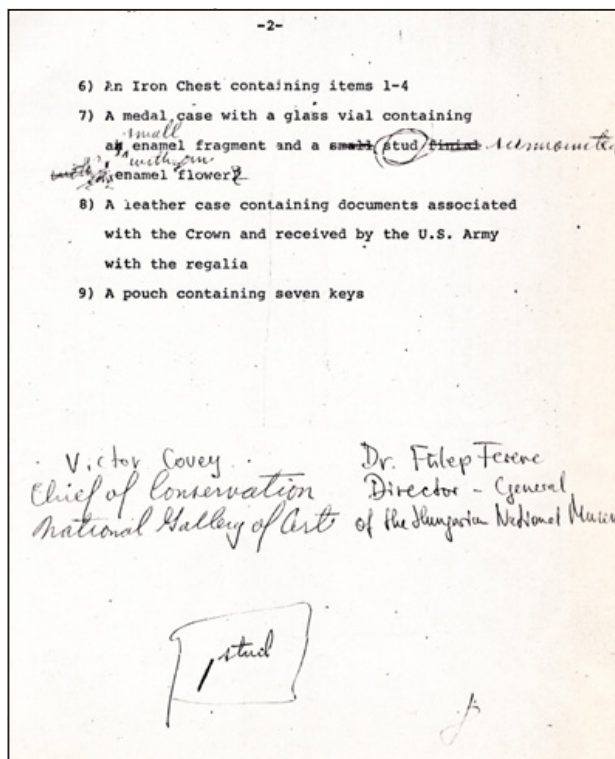
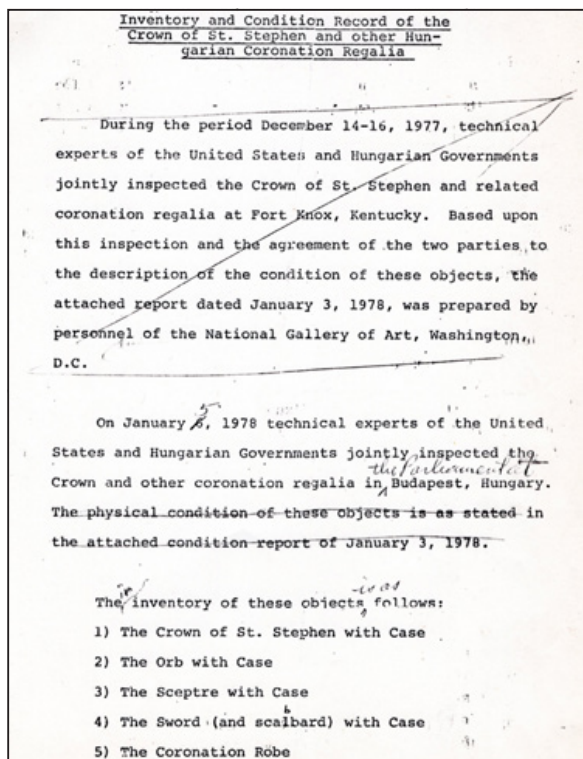
A megnyugtató választ követően, 1977 szeptemberében Cyrus Vance külügyminiszter az ENSZ soros közgyűlésén közölte

Előkerül a jogar. Sztvetnik Joachim (balszélen), Victor Covey, Thomas Gerth (takarva), Mojzes Miklósné dr. Kovács Éva és dr. Fülep Ferenc

fotó: MTI - Vigovszky Ferenc

fotó: MTI - Fényes Tamás

Pujával, hogy a korona visszaadására „hamarosan sor kerül”.

Vance a szakértői vizsgálat másnapján, a január hatodikai hivatalos ceremónia nyitányaként tízperces beszédet tartott a Parlament kupolacsarnokában. Záró bekezdései rímelnék a hazatérés előzményeinek idézett hangsúlyaira: „...Mi elvállaltuk a korona megőrzésével járó felelősséget, amikor az események ezt a felelősséget ránk ruházták.

Annak tudatában és abban a hitben tettük ezt, hogy a korona a magyar nép tulajdona. E történelmi kincsnek, amely közel ezer évig jelentős szerepet játszott a magyar nemzet történelmében, Magyarországon kell lennie, hogy az ország népe, az emberek mindenütt becsben tarthassák.

A korona visszaadása tükrözi és bátorítja népeink és kormányaink kapcsolatainak fejlesztését, s találkozik a magyar nép nemzeti reményeivel. A korona Magyarország szellemét, hitét és nemzeti függetlenségét jelképezi. Reméljük azt is, hogy elő fogja mozdítani a helsinki záróokmány szellemének érvényesülését, amely iránt az amerikai és a magyar nép alapvetően elkötelezte magát.”

Az ünnepélyes átadáson résztvevő amerikaiak listájában főleg hivatalos személyek nevei sorakoznak (Carter hat képviselője s a négy kongresszusi tag mellett). A társadalmi delegáció tagjai közül három emigráns magyar: Deák István, Gombos Zoltán, Szentgyörgyi Albert.

Szent István koronája és más magyar koronázási jelvények jegyzéke és állapota

1977. december 14–16 közötti időszakban az Egyesült Államok és a magyar kormány technikai szakértői közösen megvizsgálták Szent István koronáját és az ahhoz tartozó koronázási jelvényeket a Kentucky államban lévő Fort Knoxban. E vizsgálat, valamint a két félnek ezen tárgyak körülményeinek leírására vonatkozó megállapodása alapján a washingtoni Nemzeti Művészeti Galéria személyzete készítette el a csatolt jelentést 1978. január 3-i dátummal. [A teljes bekezdés áthúzva – B. P.]

1978 január 6-én (javítva: 5-én) az Egyesült Államok és a magyar kormány technikai szakértői közösen megvizsgálták a koronát és a többi koronázási jelvényt Magyarországon [beszúrva: a Parlamentben – B. P.], Budapesten.

Ezen tárgyak fizikai állapota olyan, amint azt az állapotáról 1978. január 3-án készített csatolt jelentésben van. [az előbbi mondat áthúzva – B. P.]

Ezek inventára [kiegészítve: ahogy alább következik – B. P.]

1. Szent István koronája ládával
2. Az országalma ládával
3. A jogar ládával
4. A kard (és a hüvely) ládával
5. A koronázási palást
6. Egy vasláda, amely az 1-4 pontokban foglaltakat tartalmazza
7. Egy érem-doboz üvegfiolával, amely egy email töredéket és egy email virággal körülvett virágdísz tartalmaz
8. Egy bőrdoboz, amely a koronával kapcsolatos dokumentumokat tartalmazza, s amelyet az Egyesült Államok hadserege a jelvényekkel kapott
9. Egy erszény, amely hét kulcsot tartalmaz.

Victor Covey
a Nemzeti Művészeti Galéria
megőrzési főnöke [főrestaurátora – B. P.]

Dr. Fülep Ferenc
a Magyar Nemzeti Múzeum
főigazgatója

A magyar oldal kiválasztottjai között vannak (s persze ők is pártpolitikuskok). Apró Antal, az országgyűlés elnökeként jelöltetett

fotó: MTI - Fényes Tamás

Az átadási ünnepségen

ki viszontbeszédet mondani. Ott állt körülötte Aczél György, természetesen Pozsgay, Trautmann Rezső, Puja Frigyes, Korom Mihály, Péter János, Kállai Gyula, Szépvölgyi Zoltán. Az egyházak vezetői (Lékai, Bartha, Héber), a szakszervezet, a nemzetiségi szövetségek első emberei.

Nagy vonalakban teljesült tehát az egyik feltétel, Kádár János távol tartotta magát az eseménytől. Hogy a korona s az ékszerek megszakítatlan nyilvános bemutatása az ország közönségének miként alakult az ígéret óta eltelt negyven évben? Többé-kevésbé ez is teljesült. A részletek megítélését az olvasóra bízom.

Az egyik oszlop diszkrét takarásából ketten figyeltük az eseményeket. Soltész Pista és e sorok írója. Nem emlékszem a későbbi nemzeti évekből arra – de az akkori jelen beszélgetéseiből se –, hogy a főnökömnek mi volt a személyes viszonya a koronához, az átadás-átvételhez. Ami engem illet, életem legfelemelőbb élményei egyikeként tartom számon a körülöttem akkor történteket.

Tréfaferő élet

„Ezt a gesztust ajándéknak szánom neked” – mondta Soltésznek otthonában, a Trombitás utcában Illyés Gyula. Mármint a neve ősi eredetű magyarazó szófejtés gesztusát. Ezt olvasom a Szabolcs-Szatmár-Beregi Almanach biográfiai cikkében. Pista persze pontosan tudta addig is, hogy az erdőirtással maguknak lakóhelyet teremtő, ide költöző telepések

első emberét – bíróját – hívták sokszáz évvel ezelőtt soltésznek. Azok is, akik a 18. században költöztek Békésbe, a mai Szlovákiából. Tudta mindezt jól, lévén büszke tírják maga is. A néprajzban való jártasságát több kötet tanúsítja. A nyírségi bokrokba Békésből tovább vándorló népcsoport vezetőjét, az ősapját, *Tréfaferő Soltész*nek hívták – jelentsen ez a ragadványnév bármit is.

Egy hold illetményfölddel s nagy családdal kínlódó tanyai evangélikus tanító volt Pista édesapja, idősebb *Soltész István*. 1945-ben tízfuszban halt meg egy orosz lágerben, ahová püspöke kérésére önként indult el azzal a hétezer (!) Nyíregyházán összefogdosott magyarral, akiket elhurcoltak –, hogy hite parancsára tolmácsuk, segítőtjük lehessen.

Most temetett legidősebb fia 1926-ban született. Kamaszként a nagyváradi hadapródiskola növendéke volt. Már fiatal felnőttként a Kossuth Gimnáziumban érettségizik majd: 18 évesen esett hadifogságba, ott vehette kézhez édesanyja levelét: árván maradtunk, apádat elvitte az orosz.

Hazaszökött, családfenntartónak. Két év mezőgazdasági, ipari segédmunka után szegődött el balra, újságírónak a nyíregyházi *Farkas Pál*hoz, a Magyar Nemzeti Front lapjához. Aztán ötvenhatban, már a megyei napilap forradalmi főszerkesztőjeként bocsánatot kért minden régi olvasójától.

Parkolópálya következik, ismét néhány elveszett év. Végre mégis újra újság, az örök szerelem. Előbb a Debrecen szerkesztősége,

majd a hetvenes évekre fordulva a frissen alapított „kormánylapoz”, a Magyar Hírlaphoz kerül. Onnan pedig pártja – mert idővel újra egymásra találunk – átvezényli a Tájékoztatói Hivatalhoz.

Születése, eszmélése, sorsa a mindenkori szegények oldalára állította, s ez eleinte egyet jelentett a baloldalisággal. Ahogy aztán e két attribútum elszakadt egymástól, hite s abban megpróbáltatásai magukkal sodorták, olykor próbára téve veleszületett tisztességét.

Az után, hogy 1989-ben méltatlan körülmények között el kellett köszönnie a Nemzettől (kényszerből nyugdíjba vonulnia), nem volt olyan esztendő, hogy egyszer-kétszer ne kerestem volna fel. „*Ritkán jön* – írta be dedikációként egyik nekem ajándékozott kötetébe – *de akkor nagyon*”. Hosszú-hosszú órákon át beszélgettünk ilyenkor (részben közös) történelmünk csapdáiról, meg arról, lehet-e útvesztőbe keveredve jó utat találni.

Nem hitte, nem gondolta, hogy valaha is megtalálta.

Talán öt éve, hogy Pista fia azt tanácsolta: ne menjek többé az apjához. Nem ismerne meg. Előbb csak nem írt. Aztán már nem olvasott, tévét nem nézett, rádiót nem hallgatott. Végül már nem is beszélt. Kilencvenkét évesen, semmiről sem tudva már arról ami volt s ami van, múlt el a világból.

Szép kort ért meg – szoktuk mondani, meggondolatlanul.

Szép kort? ●

SOLTÉSZ ISTVÁN újságíró. Nyíregyháza.

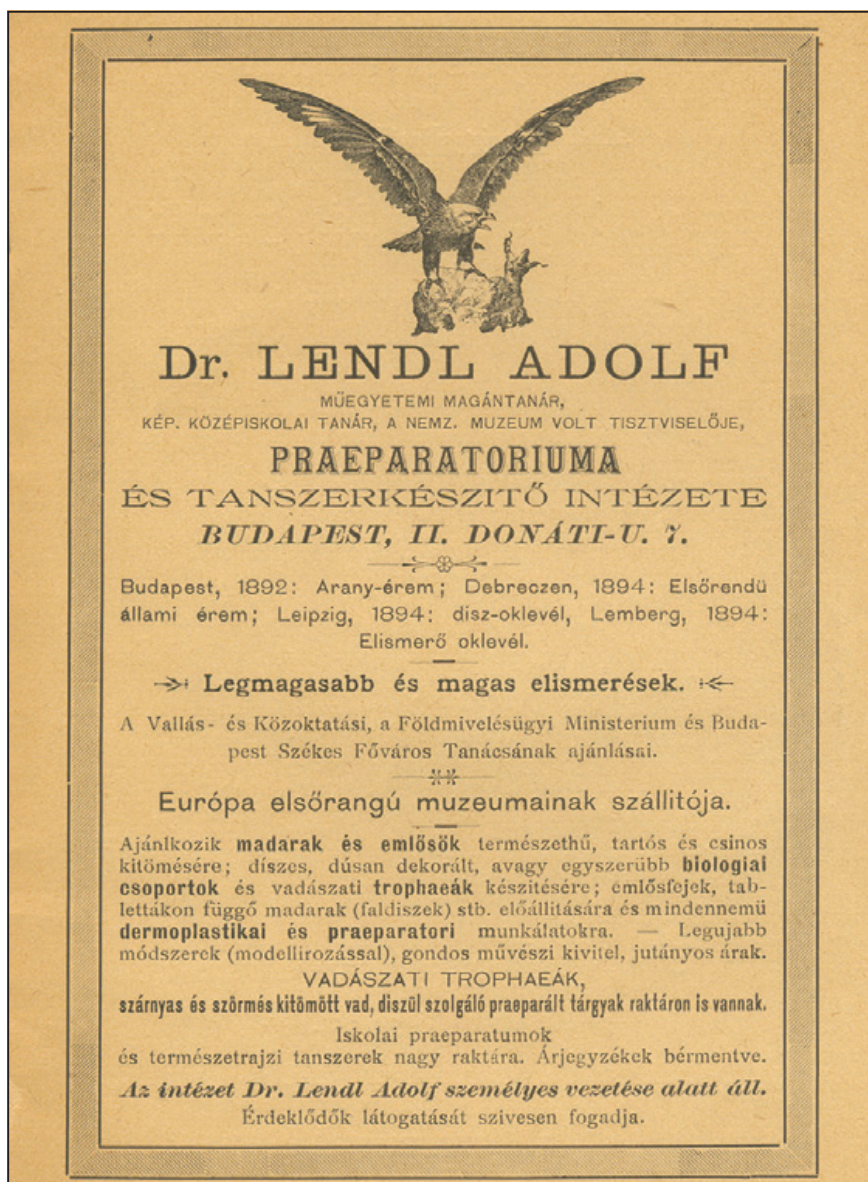
1926. febr. 28. **Sz:** Soltész István, Gönczi Mária. Nős, 1962, Bakó Ilona. **Gy.:** István, 1951, László, 1952, Katalin, 1962. **T.:** ELTE, 1955–56, JATE, 1962–63. **É.:** 1948–56 Nyíregyházán újságíró, 1956–57 főszerk., A MÚOSZ-ból kizárják, 1957–60 a Mozi-üzemi Váll. ig., a HNF Szabolcs-Szatmár m. titk., 1960–62 az MSZMP-ből kizárva, fizikai munkás 1962–69 Debrecenben, 1969–75 a *Magyar Hírlap*nál újságíró. 1975–82 a Min. tan. Tájékoztatói Hív. munkatársa. 1980–82 eln. h., 1982–89 a *Magyar Nemzet* főszerk., a HNF Orsz. Tan. tagja. 1985 országgy. képvis. jelölt. Rózsa Ferenc-díj (1975). **F. m.:** *Utazás az új Magyarországon* (1951), *A belpolitikai újságírás* (1977), *El kell menni katonának* (1981), *Szoros poroncsolat eljött* (1986), *A nemzetiségi politika a tájékoztatásban* (1986), *A Rajk-dosszié* (1989), Ősi nagysztyonyok. Árpád-házi királynék (1997), *Árpád-házi királynék, Szentek és szeretők* (1999), *Magyar királyi városok* (2000). **Hobbi:** kat. néprajz. kut. (*Magyar és nemzetközi ki kicsoda*, 2004. Utolsóként megjelent munkája: *Árpád-házi királynéknak Európában* – 2002 – már nem került be a biográfiai kötetbe)

EMANCIPÁCIÓ

Preparátorból igazgató

Korsós Zoltán

1867. XVII. t.-c. 1. §. „Az ország izraelita lakosai a keresztény lakosokkal minden polgári és politikai jog gyakorlására egyaránt jogosítottaknak nyilvánítanak. 2. §. Minden ezzel ellenkező törvény, szokás vagy rendelet ezennel megszüntetetik.” E két rövid mondat száz évek küzdelmeinek lezárása, amelyek során a magyarországi zsidóság emancipációjáért érvelt, tárgyalt, s tett konokul újabb és újabb lépéseket. 1867. december 27-én az uralkodó szentesítette a törvényt, amely 1868. január elsejével – százötven esztendeje – hatályba lépett. Olyan új helyzetet teremtve az ország s Budapest izraelita vallású pogárainak, amelyben nem volt többé kérdés, van-e bármi jogi természetű akadálya annak hogy kiteljesíthessék tehetségüket, elismerést szerezzenek maguknak, olykor nemzedékek óta itt élő felmenőiknek, beírják nevüket egy szakma vagy éppen a város közössége, akár a nemzet történetébe, s fiaik, egzisztenciájuk örökösei, fényes pályát futhassanak be.

Dr. LENDL ADOLF
MŰEGYETEMI MAGÁNTANÁR,
KÉP. KÖZÉPISKOLAI TANÁR, A NEMZ. MUZEUM VOLT TISZTVISELŐJE,
PRAEPARATORIUMA
ÉS TANSZERKÉSZÍTŐ INTÉZETE
BUDAPEST, II. DONÁTI-U. 7.

—*—

Budapest, 1892: Arany-érem; Debreczen, 1894: Elsőrendű állami érem; Leipzig, 1894: dísz-oklevél, Lemberg, 1894: Elismerő oklevél.

→ Legmagasabb és magas elismerések. ←

A Vallás- és Közoktatási, a Földművelésügyi Ministerium és Budapest Székes Főváros Tanácsának ajánlása.

**

Európa elsőrangú muzeumainak szállítója.

Ajánkodik madarak és emlősök természetű, tartós és csinos kitömésére; díszes, dúsan dekorált, avagy egyszerűbb **biológiai csoportok** és vadászati **trophaeák** készítésére; emlősfejek, tabletákon függő madarak (faldiszek) stb. előállítására és mindennemű **dermoplastikai és praeparatori munkálatokra**. — Legújabb módszerek (modellírozással), gondos művészi kivitel, jutányos árak.

VADÁSZATI TROPHAEÁK,
szárnyas és szőrmes kitömött vad, diszult szolgáló praeparált tárgyak raktáron is vannak.

Iskolai praeparatumok
és természetrajzi tanszerek nagy raktára. Árjegyzékek bérmentve.

Az intézet Dr. Lendl Adolf személyes vezetése alatt áll.
Érdeklődők látogatását szívesen fogadja.

Ha valaki a 19–20. század fordulóján Budapesten vadászszákmányát, tróféáját akarta kipreparáltatni, minden bizonnyal felfigyelt „*Dr. Lendl Adolf praeparatoriuma és tanszerkészítő intézete*” hirdetéseire.

Számos újságban, napilapban és szakmai fórumon bukkanhatott rá az érdeklődő a kiváló szakember üzletet remélő üzeneteire. Az idő tájt már igazán volt mivel dicsekednie. Nem kevesebb mint nyolc nemzetközi kiállítási arany- és ezüst-érem, Ő császári és királyi fensége, József főherceg udvari szállítója, nem mellesleg műegyetemi magántanár, a Magyar Nemzeti Múzeum tisztviselője, számos egyesület tiszteletbeli, örökös, választmányi vagy rendes tagja. Műhelyében szakértő zoológiai felügyeletével készült, életszerű testhelyzetben megörökített, kiváló minőségű állapotpreparátumai pedig rendszeresen megjelentek Európa elsőrangú muzeumaiban, a középiskolák szertáraiban.

Hitvallása szolidaritásában is korszerű nézeteket tükröz: „...*az állatoknak preparálása nemcsak nagy munka, nehéz feladat, de gyakorlottságot is tételez fel, épúgy mint kellően berendezett laboratóriumot – és ami a legfontosabb: rátermettséget és hozzávaló talentumot is. Állatokat kitömhet akárki, de azt az állatot élethű alakításban bőrből még egyszer odavarázsolni: az több mint »kitömni«.*”

Szabadelvéi sikerek

Az Orczyfalván született Lendl Adolf (1862–1942) Temesvár főreáliskolájának elvégzése után Budapesten a m. kir. József Műegyetem hallgatója lett, ahol 1883-ban szerzett középiskolai tanári oklevelet. Bár apja, *Lendl György* megyei tisztiorvos volt,

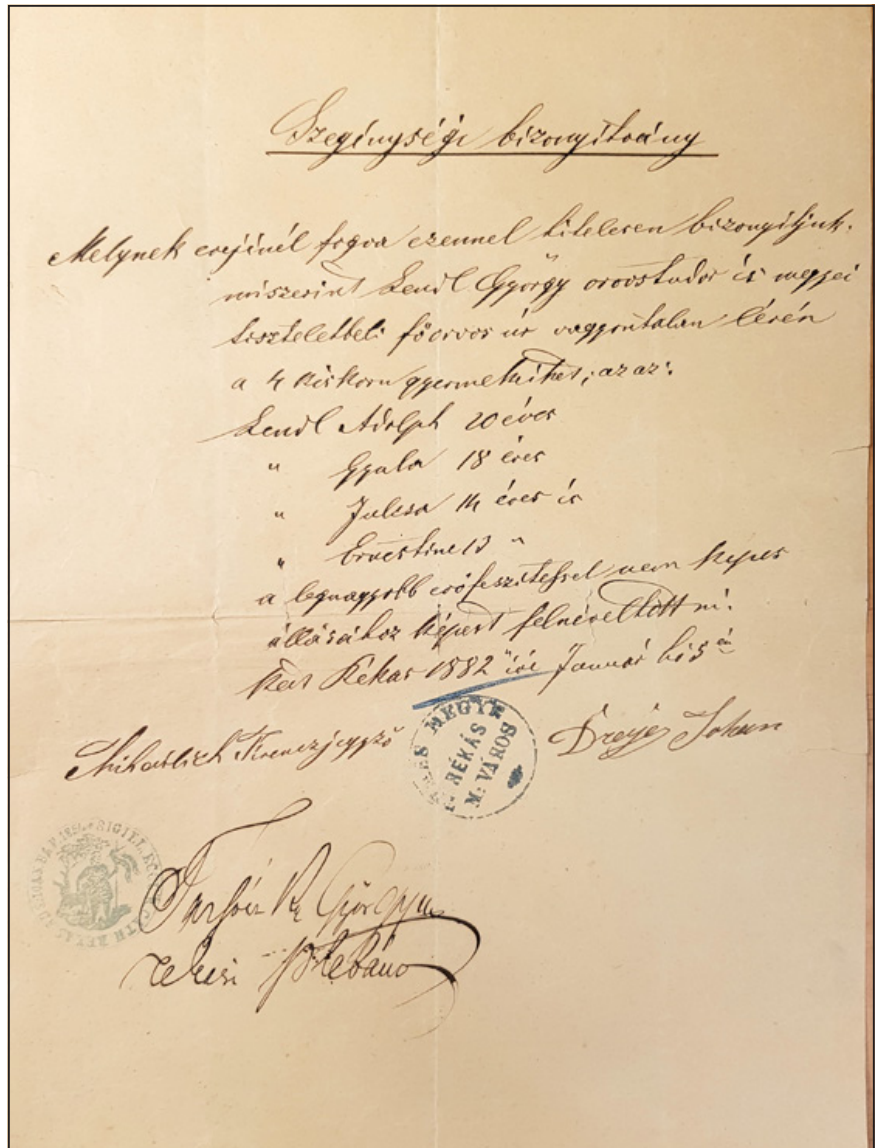
négyszeresét „a legnagyobb erőfeszítéssel sem képes állásához képest felneveltetni” –, ahogy ezt a temesrékási jegyző és a plébános által 1882-ben kiadott szegénységi bizonyítvány tanúsítja.

1887-ben, 25 évesen már a bölcsészdoktorátust is letette, miközben a műegyetemen asszisztensként, majd a tudományegyetem állattani tanszékén tanársegédként dolgozott. Doktori disszertációjában a pókok anatómiájában mélyedt el, elsősorban a végtagok izomzatának szövettani szerkezetével foglalkozott, de szemléletét áthattották az egyre elfogadottabb fejlődés- és származástani („descendentia”) gondolatok. Tanulmányai jelentek meg a Rovartani Lapokban (amelynek rövid ideig szerkesztője is volt), a Matematikai és Természettudományi Közleményekben és a Herman Ottó indította Természettudományi Füzetekben, a Nemzeti Múzeum természetrajzi osztályainak folyóiratában.

Egész életét jellemző tudás- és tapasztalásvágyának nyilvánvaló bizonyítéka, hogy 1888-ban Herman Ottó mellé szegődött skandináv újtjára: több mint két hónapig utaztak Németországon és Dánián keresztül Norvégia legészakibb területeire. Míg Herman madártani megfigyeléseket végzett, addig tudós útítársa állatokat, főleg rovarokat gyűjtött, s ezeket hazatértük után meg is határozta, az eredményeket feldolgozta és publikálta. Így lett 1890-ben a Nemzeti Múzeum 1870-ben önállósult Állattárának segédőre, egyúttal az állatpreparatórium vezetője. Szorgalmasan haladt előre a preparálás technikájának – mondhatni: tudományának – elsajátításában, s felismerve az ekkortájt Nyugat-Európában már bontakozó sikerszakmát, 1894-ben a múzeumi adminisztrációtól függetlenül magát megnyitotta Budapest első önálló állatpreparáló műhelyét.

Közben a természettudomány népszerűsítéséről sem feledkezett meg. 1896-ban elindította és 10 éven át szerkesztette A Természet című újságot, amelyben kora legkiválóbb tudósai és írói (Herman Ottó, Gárdonyi Géza, Bársony István) közölték cikkeiket. A folyóiratot később Lendl a fővárosi Állatkert saját újságjává tette. 1889-ben megházasodott (neje Helm Olga), 1891-ben megszületett fiuk, Lendl Olivér György (gépészmérnök lett).

1894-ben tanoncleként mesterré avatták a szabadkőművesek Könyves Kálmán páholyában. A Magyar Zsidó Lexikon „Szabadkőművesség” szócikke szerint ide mint zsidó származású kiválóságot hívták meg. Tulajdonképpen ez az egyetlen korai

Szegénységi bizonyítvány (1882)

bizonyítéka annak, hogy voltak közéleti ambíciói, ami végül abban öltött határozott vonásokat, hogy 1901-ben szülőföldje, Temesrékás országgyűlési képviselőjévé választották a Szabadelvű Párt színeiben.

Kardcsapás nélkül a németeké?

1906-ban saját állattani gyűjtőutat szervezett Kis-Ázsiába. Valójában Dél-Amerikába szeretett volna menni, mert meghívást kapott argentin múzeumoktól, de kollégái meggyőzték, hogy a magyar kutatásoknak több közük van Ázsiához, mint Amerikához. Azért egzotikus tervét sem adta fel, és a rákövetkező évben valóban elutazott Argentínába, ahol hatalmas mennyiségű állatanyagot gyűjtött. Erről a két újtjáról írta egyetlen önálló népszerűsítő könyvét, útleírását (*Úti jegyzetek két világrészről*, 1911). A könyvhöz Gozdu Elek (1849–

1919), a temesvári magyar-román-szerb főügyész írta az előszót. Ebben kiemeli Lendl érzékletes megfigyelését az első világháborút megelőző német terjeszkedés (gyarmatosítás) folyamatáról: „Legelőbb megjelenik egy német tudós, aki gyűjt. Ez elmegy. Utána jön a civiltébe öltözött katoná, aki már rajzol; azután megjelenik néhány kereskedő és ezek azonnal munkához látnak. Adnak és vesznek, házat építenek, kertet műveltetnek; majd jön megint néhány német, velük a pap és az újságok. Mérnökök, munkások is érkeznek: harmincz, negyven év múlva kardcsapás nélkül – nem politikailag, hanem gazdaságilag Kis-Ázsia a németeké!”

Lendl mindeközben, csak úgy mellesken feldolgozta gróf Széchenyi Béla kelet-ázsiai expedíciójának soklábú- és pókgyűjteményét is (Myriopodák és Arachnoideák, 1897).

A fiatal Lendl

Az ifjú házaspár (1889)

Lendl Adolf szabadkőműves mesteri oklevele a Könyves Kálmán páholyban, 1894

Argentínából hazajöve tehetségének, tenni akarásának még mindig akadt tere: feladatul kapta az 1866-ban alapított Állatkert újjáépítését. Addigi története során sokféle kísérlet történt az intézmény fenntartására, de a megelőző évtizedekben jelentős hanyatlásnak indult. 1909-ben a főváros saját tulajdonába vette, és komoly összeget különített el a fejlesztésre. A szakmai, zoológiai irányításra Lendl Adolfot kérték fel, míg az építészeti munkálatokkal *Neuschloss Kornélt* bízták meg. Ekkor épült a budapesti Állatkert azóta emblemikus szerkezete, a Nagyszikla (ma Varázshegy néven különleges múzeumot és állatbemutatót rejt), de útmutatásai alapján a kert egész koncepciója átalakult, az állatházakat növényzet vette körül, hozzájuk tágas kifutók csatlakoztak, és előtérbe került a veszélyeztetett hazai állatfajok bemutatása. A főváros olyannyira meg volt elégedve Lendl munkájával, hogy 1911-ben kinevezték igazgatónak. Tevékenységei elismerésképpen a Magyar Tudományok Akadémia beválasztotta levelező tagjai közé.

Zöld gyík a göröngyön.

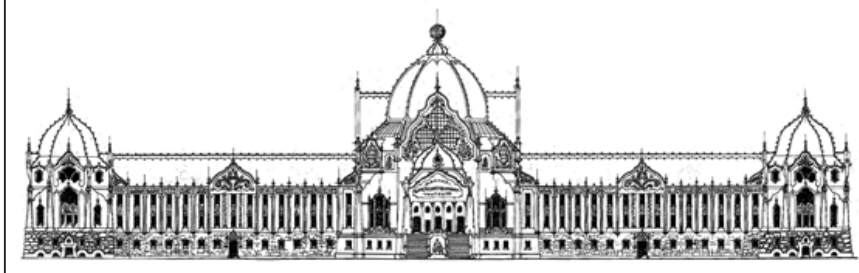
Fali gyík a mészkösziklán.

Gyíkok Törökországban (1906)

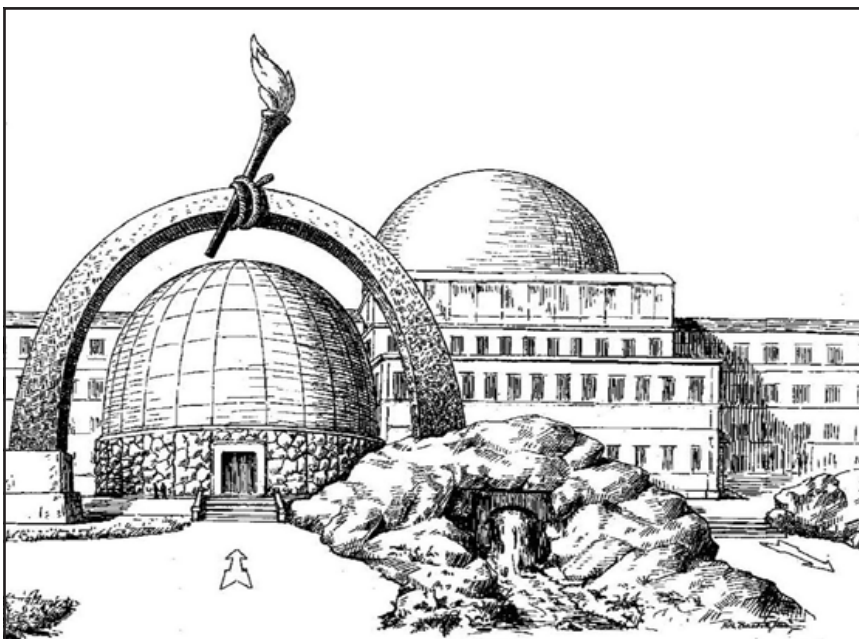
Népbiztosság, majd rehabilitáció

Úgy tűnt, tudományos pályája csúcsára érkezett. De kirobbant az első világháború, a vereség után az ószirozás forradalom, majd pedig a tanácsköztársaság. Még a Berinkegy-kormány idején *Kunfi Zsigmond* közoktatásügyi miniszter bízta meg egy új természettudományi múzeum megszervezésével – ismeretes, hogy amíg a millennium idején a hatalmasra gyarapodott Nemzeti Múzeum legtöbb osztálya önálló épületet kapott, a természetrajzi gyűjtemények (mint később is oly sokszor) kiszorultak a költségvetésből. Lendl már a tanácsköztársaság rövid fél éve alatt készítette el „Az új természetrajzi és néprajzi múzeum tervzetét”, hozzá egy gyönyörű, szecessziós épület rajzát, amelynek helye a Vérmezőn lett volna. Az építkezést el sem kezdték, mint a tanácsköztársaság tanügyi népbiztosát megbízták az önállósult néprajzi osztály igazgatói tisztségével. A proletárdiktatúra bukása után hiába mondott le azonnal erről a hivataláról, „tanúsított magatartása miatt” megfosztották az állatkerti igazgatóságától. Kizárták az Akadémiából és a Természettudományi Társulat tagjai sorából is.

Klebsberg Kunó 1920-ban mégis őt bízta meg megint az új múzeumtervek elkészítésével. Lendl munkája csak 1931-re állt össze – közben hatálytalanították elmozdítását, és visszakapta állatkerti-igazgatói állását, amelyet 1926-ig, nyugdíjba

A Természettudományi Múzeum terve a Vérmezőre (1920)

A Természettudományi Múzeum terve a Lágymányosra (1931)

menetelig be is töltött. A grandiózus munka „*A Természettudományok Temploma. Alapvető gondolatok a Magyar Természettudományi Múzeum megszervezéséhez*” (1931) címet viselte, s a múzeumnak a Lágymányoson, tudományos kertek övezetében történő létesítését vizionálta – bár már korántsem olyan tetszetős épületben, mint a vérmezői volt.

Pártfogója, *Klebsberg* 1932-ben elhunyt, Lendl reménye, az új múzeum terve ezzel végleg szertefoszlott... Felesége nagyon beteg lett, fia már a tízes évek végén Németországba költözött, itt alapított családot, később Argentínában telepedtek le.

Az idős házaspár Keszthelyre költözött. Az asszony Hévízen remélt gyógyulást, 1939-ben halt meg. Lendl Adolf még három évig élt Keszthelyen, a Balatoni Múzeumba járogatott be, amíg 1942. szeptember 25-én utol nem érte őt is a halál. Akadémiai tagságát csak posztumusz: 1989-ben kapta vissza, amikor teljes mértékben rehabilitálták. ●

Lendl Adolf és felesége 1937-ben a keszthelyi mólón

A NAGY HÁBORÚ

Új megoldások a cipőfronton

Daniss Győző

A harctéren elesetteket kísérő gyászon, a sebesülések, fogságba esések híre okozta keserveken kívül is tengernyi gond nyomasztotta a hátrszágot. Vagy legalább is az itt élők zömét. Áruhiány, drágaság, minőségromlás – és ezeken belül nem utolsó sorban lábbeli-gondok. A fővárosban több tízezer embernek nem volt a hivatalosan is „javíthatatlannak” minősítettél jobb cipője.

Diákok cipésműhelye. A német-utcai polgári iskolában van berendezve ez a cipésműhely, amelyben diákok dolgoznak. Megtanulták a cipésmesterséget és naponta serényen dolgoznak, javítva olcsó pénzért a cipőket. Öröm nézni, hogy a derék fiúk milyen vidáman és szorgalmasan végzik munkájukat.

Nem lehet azt állítani, hogy a kormányzat ne alkotta volna meg idejében „a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről” szóló 1912:LXIII. törvénycikket – amelynek felhatalmazásával a hadüzenet után a hatóságok mind gyakrabban éltek is. Bár ellátási gondok még 1914 őszén sem mutatkoztak. Mégis, a július végi, augusztus eleji újsághirdetések egyre többször kínáltak olcsó talpakat és cipőfelsőrészeket például a Tavasz utcában, bőrök, talpak, cipőkellékek raktárának hatalmas készleteit ajánlották a Rákóczi úton és hosszan sorolhatnánk. Az Amerikai Cipő Rt. pedig már a július 28-án (!) megjelent Az Estben hangsúlyozta,

hogy náluk a „mozgósítás miatt bevonulók” kiválóan alkalmas amerikai cipőket vásárolhatnak. Ugyancsak igazán friss volt a Pesti Hírlapban a Gerő Adolf Fia cég hirdetése (július 30.): „Katonacsizmák, bakancsok, lábszárvédők legjobb minőségben kaphatók”. Két nappal később Feiner Henriké: „Katonacipő, vízhatlan – Előírásos bőrkamásni” és a Podmaniczky utcai Krauszé: „Kobrak tisztai bakancsok” kaphatók.

A háború a gazdaság bizonyos szereplőinek – és nemcsak az uzsorásoknak, árdrágítóknak meg más nyereszkedőknek – lehetőséget is széles kaput nyitott. A Bőripar 1914. augusztus 5-iki számának cikkírója jól látta:

„Tekintettel arra az óriási bőrfogyasztásra, mely a háború folytán előállt, alapos kilátásaink vannak, hogy... a nyersbőrök jó elhelyezést fognak találni.” Legföljebb arra nem gondolt, hogy egy idő után nem lesz majd mit elhelyezni, hiszen az szarvasmarhák, juhok, sertések száma nem szaporodik majd a hadsereg egyre növekvő igényeihez igazodva.

Rendeleti szármagasság

A honvédelmi miniszter 1915 elején elrendelte a gyártásban használt készletek lefoglalását. Azt is, hogy meghatározott mennyiségűnél több ló-, bivaly- és borjúbőrt, talpbőrt, valamint a munkákhoz szükséges más anyagok készletét négyhetenként be kell jelenteni a kerületi előjáróságoknak – aki ezt nem teszi meg, akár kéthavi börtönre vagy 600 korona pénzbüntetésre számíthat. A Fővárosi Közlöny (1915. március 12.), hozzátette: a bejelentés megtörténtét ellenőrizni fogják. Azt a rendeletet pedig, hogy az alaptermékeket előállítók és az azokkal kereskedők kötelesek az eladásra szánt árut a meghatározott maximált áron felajánlani „a magyar szent korona országainak bőripari központja mint részvénytársaság”-nak, maga a miniszterelnök írta alá. Szintén Tisza István jegyezte – nyilván az addig tapasztalt csalásokat megszüntetendő –, hogy „tilos a bőrt olyan anyagokkal nehezíteni, amelyek sem a cserzéshez, sem a feldolgozáshoz nem szükségesek” (Belügyi Közlöny, 1915. július 12.).

Mai szemmel nézve egészen kicsinyes – akkor nem volt az – a kereskedelemügyi miniszternek az a későbbi rendelete, hogy a női cipők szára legföljebb 15, a férficipőké legföljebb 13 centiméter magas lehet.

Pót, pót, pót

Mi sem mutatja érzékletesebben a budapesti lábbelihelyzet romlását, mint egy Király utcai üzlet példája. A cég a Népszava 1916 októberi számaiban még ezt hirdette: „Ha jó és olcsó cipőt akartok vásárolni, úgy menjetek el Mojszik cipőüzletébe.” Az 1917 szeptemberében megjelentetett szöveg egészen másként hangzik: „A cipőim elfogytak, míg jó talpat nem kapok, addig cipőm nincs – Mojszik cipőüzlet.”

Közben gyorsan nőttek az árak. Az 1916-os őszre a legtöbbektől vásárolt egyszerűbb párokért háromszor, a belvárosi üzletek jó minőségű – és eleve jóval drágább – cipőért kétszer, két és félszer többet kellett fizetni, mint a háború előtt. Ezen nem is volt csodálni való, hiszen az alapanyagok ára ez idő alatt általában hat-nyolcszorosra, a talpbőröké pedig tíz-tizenötösörösére nőtt.

Elérkezett a legkülönfélébb pótlékok korszaka is. Így fogalmaz a Nova cég ajánlata (Tolnai Világlapja, 1917. február 22.): „Nagy megtakarítást jelent a svéd acéltalpú cipő, amely 6 pár más cipőt kibír. Évekig viselhető javítás és talpalás nélkül. Vízhatlan bagariabőrből és acélból van készítve. Viselete könnyű és egészséges, mert a lábat szárazon és egyenletesen melegben tartja. Gazdálkodóknak, ipari, mezői munkásoknak, bányászoknak stb. nélkülözhetetlen.” S két hónappal később: „Hézagpótlók a most forgalomba hozott erős, vízhatlan bagariabőr gyermek-, fiú-, leány- és férficipőink. A cipőknek erős keményfa talpa és rendes magasságú sarka van. Talp és sarok védősegekkel ellátva.”

Ugyanebben a lapban május végén egy bécsi cég is üzent a pótra szoruló potenciális vevőknek: „Nyári cipők (szandálok) erős fatalppal, tehénbőr kidolgozással, nagyon csinos és praktikus kivitelben.” A hirdetésben az a nem kis fontosságú mozzanat is szerepelt, hogy az árak „az 1917. évi április 10-iki hivatalos áraknak megfelelnek.”

Hozzá kell mindehhez tenni, hogy a megszorítások ellenére is lehetett kapni „békebeli” árut is. Akadtak gyártók, akik valamilyen úton-módon hozzájutottak jó minőségű nyersanyagokhoz vagy ilyenekből rendelkeztek nagyobb tartalékkal. Hirdettek ők is, igaz, csak ritkán. És csak az ő vevőköriüket szolgálták a lakosság többségét hidegen hagyó különféle cipőkremreklámok.

„Ügynevezett papír”

A körülmények kényszere a hadsereget sem kímélte. A honvédelmi miniszter 1917 februárjában átiratban közölte a miniszterelnökkel, hogy a polgári életben már használatos, falécekből összeállított féltalpokat bevezetik a hadseregben is, és a hátszágban szolgálatot teljesítő pöttek legénysége rövid időn belül ilyenekkel ellátott kincstári bakancsban fog járni. Hogy ez nem volt üres szólam, bizonyítja A Cipő című lap május 15-iki híre: „A budapesti m. kir. honvédelmi bizottság a budapesti Lukács és Társa cégnek 250 000 pár bakancsoknak való fatalp készítésére adott megbízást.” És ugyanabban a lapszámban megjelent még egy – utolsó mondatában legalább is elgondolkodtató – hír: „A cs. és kir. hadügyminisztérium 13. osztálya a Pátria papírgyár budapesti telephelyén egy millió pár papírból készülő bakancsot rendelt. Tehát a hadsereg is felhasználja a papírost bakancscélokra.”

A papírt a közbeszéd szerint bakancstalpak készítésére is használták, de a hivatalos szóhasználat: „ügynevezett papírtalp”-ról

Svéd { Gyermeccipők a legkisebb számtól felj. 18-22 R-ig
 Fiu- és leánycipők minden nagyságban. 22-26 R-ig
 Férfi cipők minden nagyságban .. 26-32 R-ig

Hézagpótlók a most forgalomba hozott erős, vízhatlan bagariabőrből gyermek-, fiú-, leány- és férficipőink. A cipőknek erős keményfa-talpa és rendes magasságú sarka van. Talp és sarok védősegekkel ellátva. Tetszetős forma és elsőrendű kivitel által cipőink minden más hasonló gyártmányt messze felülmúlnak. Azonkívül könnyű, meleg és vízhatlanak. Rendelésnél elegendő a láb hosszát cm.-ekben megadni. Szétküldi utánvétellel a kizárólagos **"NOVA"** újdonságokat termelő vállalat :;

Budapest, VI., Vilmos császár-ut 19. sz.

Ne mulassza

beszél, és okkal. Mert ez a termék valójában különféle rostanyagok – köztük persze papír – összezúzott és különféle ragasztókkal átítatott, majd keményre préselt elegye volt. Házi, lakásbeli használatra nem túl hosszú ideig meg is felelt, a fronton azonban nagyon gyorsan tönkrement (hogy az ilyen bakancsokat átvették a hadsereg erre hivatott részlegei, az legalább is fölvehette a korrupció gyanúját).

Szomorú felhívás jelent meg a Fővárosi Közlönyben (1917. január 19.): arra figyelmeztették a fővárosi elemi iskolák és óvodák vezetőit, hogy ne ajánljanak újabb gyerekeket „felruházásra”, mert a kerületek a bejelentett igényüknek csak a töredékét kapták meg. Pedig a hatóság igyekezett segíteni. Az év végén 32 ezer párat osztottak azoknak a gyerekeknek, akiket – *Krúdy Gyula* szavával – „cipő nélkül csípett el a hófűrtös gabajú December”. Az író a Csizmás kandúr című cikkében szövelt így az adomány-

ról, keserűen említve, hogy ez a szám a nyomor súlyosbodását jelenti, hiszen egy évvel azelőtt még csak 24 ezer, 1914-ben pedig csak 4 ezer meztlábás gyerek szorult efféle segítségre.

Diáksuszterek

A hatóságok szinte hetente hoztak egyre keményebb megszorító intézkedéseket – és fenyegettek egyre szigorúbb büntetésekkel. De nemcsak ezt tették. A székesfőváros tanácsa az 1916. december 6-iki ülésén a Német utcai polgári fiúiskola igazgatójának, *Székely Lajos*nak az előterjesztésére úgy határozott, hogy – „mivel a tanulók nagy részének rossz a cipője és azért szülik a mai rendkívüli magas bórarak mellett azokat nem képesek javíttatni” – hozzájárul egy talpaló műhely létrehozásához, hogy ott az iskola idősebb növendékei mesterek vezetésével a saját és társaik lábravalóit javíthassák. A

A lakosság cipőinek állapota (bejelentett lakosonként)

Akiknek egy pár cipőjük van, az az egy pár cipő					
jó	javításra szorul		javíthatatlan		
110000	142000		34000		
Akiknek két pár cipőjük van, a két pár cipőjükből					
kettő jó	kettő javításra szorul	kettő javíthatatlan	egy jó, egy javításra szorul	egy jó, egy javíthatatlan	egy javításra szorul, egy javíthatatlan
17000	26000	2000	134000	28000	34000
Akiknek három vagy több pár cipőjük van, a cipőjükből					
egy pár jó	két pár jó	három vagy több pár jó	egyetlen pár sem jó		
66000	50000	22000	12000		

(Fővárosi Közlöny, 1918. június 14).

!! Mindenki egyedül talpalhatja cipőjét !!

Szállítunk közvetlenül a fogyasztóknak: **vaskapát**at, melynek használatával mindenki maga végezheti a talpvédők felverését és különböző kisebb talpjavitásokat, darabonként K 9.50. **Talpvédők** tömör bőrből férfi cipőkre, készletenként K 1.80, női K 1.50, gyermek K 1.20. **Acéltalpvédők**, bakancsok és eszímákra, erős minőség, készletenként recés 70 fillér, finomabb uri, női és gyermek cipőkre, készletenként 80 fillér. Kereskedőknek engedmény.

PATRIA BŐRPÓTLÓ TALPAK

	gyermek részére:					nők részére:					férfiak részére:							
Nagyságban:	22	25	26	30	31	34	35	37	38	40	41	43	38	40	41	43	44	47
Párónként K:	2.20	2.30	3.30				3.40	4.	4.60				4.	4.90	5.20			

Megrendeléskor a nagyság száma közlendő.

Kováts Imre és Társa Budapest, IX-T. kerület, Üllői-ut 11. sz.

határozat utolsó bekezdése elismeri a terv kivitelezéséhez hozzájárulók áldozatát: „Mint hogy ezen közhasznú cipőjavító-műhely felállítását csakis egyes börgyárosok és nagykereskedők, még pedig a Wolfner Gyula és társa, a Mauthner Testvérek és társai, valamint a Weltsch Gottfried utódai cégek nagylelkű természetbeni adományai tették lehetővé, a tanács ezen cégeknek adományaiért őszinte köszönetét fejezi ki.”

Az ötlet megvalósulásáról érdemes hosszabban idézni a Vasárnapi Ujság cikkét (1917. 3. szám): „A Német utcai polgári iskola igazgatója gondolt az elmúlt évben arra, hogy a diákokat állítja be ipari munkára, és velük pótolja a harctéren küzdő tanult munkásokat. A gyerekek először a nyáron egy csepeli tölténgyárban végeztek könnyebb munkát és a két hónap alatt a gyár százhuszezer koronát fizetett ki a diákoknak munkabér fejében. ugyanennek az iskolának a növendékei tizenhét hold földön konyhakerti növényeket is termeltek, most pedig odaülnek a suszterpad mellé, hogy a maguk és társaik rongyos cipőjét megtalpalják.

...Hétszáznyolcvankilenc kis diák jár ide, a legtöbbje szegény szülők gyermeke, kétszázhetvenhat apa a harctéren van, az anya pedig a legtöbb esetben nehezen küzd a mindennapi kenyér megszerzésének gondjaival.

...Az iskola egyik harmadik emeleti szobájában rendezték be a cipésműhelyt. Az iskola két szolgálója – mind a kettő tanult cipésmester – tanítja be a fiúkat, mivel azonban az intézetben nagyon sok a lyukas cipő,

és még több diákra is szükség lenne, a katonaság ad három susztert, ők is hozzálátnak ahhoz, hogy mentől több gyereket tanítsanak ki a mesterségre. A gyerekek csak hetenkint kétszer mennek el a suszterórára.

...A talpakat mozaik-talppal látják el. Ez is háborús találmány. Úgy készül, hogy apró bórdarabkák kerülnek egymás mellé a talpra. A bőrhulladékokat egymáshoz illesztik, szinte milliméter pontossággal, azután az ilyen egymáshoz formázott bórdarabokat faszegekkel erősítik a régi talphoz, szóval egy cipő talpára nem egy, hanem néha nyolc-tíz talp is jut. És ez a megoldás jobb, mint a fatalp. Az ára három-négy korona. Persze csak a diákok cipőit készítik itt el, azokat is csak a megállapított sorrendben: legelőször mindenki a saját cipőjét javíthatja ki, azután sorra kerülnek a hadiárvaik, majd akiknek az apja a háborúban van, végül a többi gyerek cipője is a kis suszterek kezébe jut. És ha ezzel a nagy munkával készen van már az iskolai suszterműhely, akkor megkezdik a szülők cipőinek a kijavítását.”

Felnőtteket segítő kezdeményezésről számolt be A cipő című szaklap (1917. május

Fatalpu cipőgyár
HAAS LIPÓT

Készlet a következő árkon:

Harci	12	14	16	18	20
Harci	12	14	16	18	20
Harci	12	14	16	18	20
Harci	12	14	16	18	20

Szandálók

Órák, lámpák, szemüvegek, papírtálcák, szálkák, szendvicsek, stb.

Budapest, VII., Baross-ut 16. szám és I., Fehérvári-ut 21. szám.

5.). A cikk szerint a tanács városgazdálkodási osztálya olyan műhely felállítását javasolta, amelyik a fővárosi alkalmazottak lábbelijeit talpalná és javítaná a lehető legolcsóbban. Ugyanis „erre a tisztviselők nagyon is rá vannak utalva, mert a mostani viszonyok között, főleg a kisebb javadalmazású alkalmazottak, képtelenek új cipőt vásárolni vagy megtalpaltatni”. Ebben a műhelyben száz hozzáértő orosz foglyot terveztek foglalkoztatni.

És egyre többször szóba került – legálább is erre utalnak az újsághirdetések – a házi javítás-javítgatás. Ehhez a tevékenységhez elsőrendű minőségűnek mondott hozzávalókat is kínáltak. Például a Kováts Imre és Társa cég (Friss Ujság, 1917. nov. 23.) Tropedes vaskaptát, munkáscipőkhöz, Picard és Makart márkájú acél talpvédőket és horganyhegyű sarokvédőket, finomabb úri-, női- és gyerekcipőkhöz oxidált horganyhegyű sarokvédőket, legelső sorban pedig valódi tömör katonai szintalpbőrből vágott negyed tenyérnyi flekket a felvesésükhöz szükséges szögekkel.

Javíthatatlanok

A háború utolsó hónapjaiban aztán tovább romlott a helyzet. Már ócska cipőket is csak hatósági engedéllyel, utalvánnyal lehetett adni-venni. Feloldották – a gyeplőt mintegy a lovak közé dobva – az addig esetleg eldugdosott bőrárak használatának tilalmát. Már nem segített sokat. Amikor nyár elején felmérték kevés híján hétszázezer budapesti lakos cipőállottságát, kiderült – az eredményeket a Fővárosi Közlöny június 14-iki számában közzé is tették –, hogy majdnem háromszázezerre rúg azoknak a száma, akiknek mindössze egyetlen párjuk van, s köztük többségben a javításra szoruló vagy javíthatatlan állapotúak.

Rajtuk érdemben bizony sem a kisdíások, sem az orosz foglyok, sőt még a József Attila Csoszogi bácsijához hasonló szívű és kezű suszterek sem segíthettek. ●

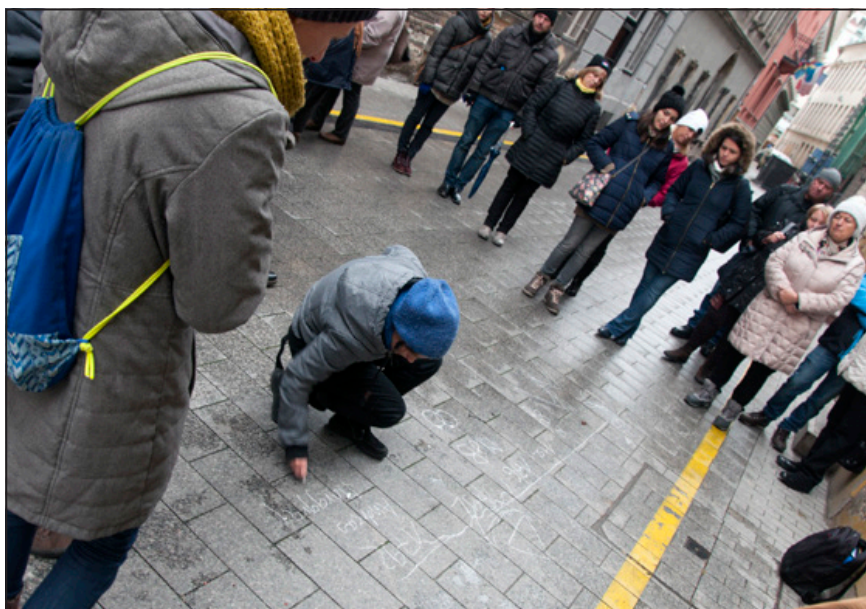
Illusztrációk forrása:
FSZEK Budapest Gyűjtemény

SÉTÁLUNK, SÉTÁLUNK

Édes show

szöveg: Horváth Júlia Borbála, fotó: Baric Imre

hír: A belföldi édességpiac forgalma évente mintegy száznyolcvan milliárd forint. A legjelentősebb hányadot a kekszek, a táblás és a szelet-csokoládék teszik ki, ehhez adódnak a cukrászdákban és a háztartásokban fogyasztott édességek. A csokoládé valamikor a gazdagok kiváltsága volt, de az igazán finom változatok ma is őrü huncutságnak számítanak, mert a kézműves vagy minőségi termékek igen drágák. (MTI és a Cookta nyomán).

A belvárosi irodahelyiség dugig telt, serényen folyik az azonosítás. Különösen népes csoport indul ma útnak; a népesség édesszájú csalóányai.

„Nem is gondolná az ember, hogy a nyüzsgő belvárosi házak hányféle finomság történetét őrzik. Megannyi torta, sütemény, cukorka és habcsók készült a hajdani konyhákban, a recepteket a komód fiókja, a nagymama szakácskönyve vagy a cukrász-tankönyvek rejtik. A sétán feltárulnak a régi és a mai mesterek titkai, s kiderül, mitől lesz édes az életünk...”

„Az bizony ránk fér...” Dörzsölgeti hideg kesztyűjét egy kalapos úr, selyemsálas dámák, ifjú párocskák és kíváncsi nyugdíjasok csatlakoztak a menethez. „Hol vannak már a karácsonyi ünnepek...” Pár hét alatt lemerültek a szénhidráttraktárak, s kezdődik előlről a Mikulás-várás. „Mit gondolkodnak, egy év alatt hány kilogramm cukrot fogyasztunk?” Erősen tűnődnek a kérdezettek; a diétásabb alkattól a mézszájúakig három és harminchárom kilogramm

között megáll a javaslat. „*Harmincegy, nyert!*” További kérdés: hol fogyasztják a világon a legtöbb édességet? Egybehangzó vélemény: in USA...

A sétáltató fehér krétával idővonalat rajzol az aszfaltra, hogy ábrázolja a cukortörténelmet: szankszrit szó... és már a méhecskék... a gyümölcsök... a napfény... az aszalás... majd feltűnnek a királyok, s a közönség belehelyezkedik az időbe:

„A cukor eleinte drága multság volt, csak a kiváltságosok, és a gazdagok engedhették meg maguknak. Zsigmond király ebédjéhez a pozsonyi piacon vásároltak mézet, Mátyás és Beatrix esküvőjén csúcspontként marcipán saktáblát szolgáltak fel. Amerika felfedezését követően megjelent Európában a kakaóbab, ez után egy lépés volt a csokoládé megalkotása...”

„Annál már csak a só értékesebb...” Sugdolózik a hátsó sor, és elgondolkodva rágcsálja az első kóstoló-falatkát: natúr kakaóbab, amely egykoron pénzként funkcionált; kérik körbeadni az üvegcsét.

„1747 az áttörés éve. Andreas Marggraf német kémikus és gyógyszerész felfedezi a marharépa szacharóz, vagyis cukortartalmát. Új korszak kezdődik: a nád- és a répacukor verseny...”

Eltűnődve szopogat a társaság, az első fogás se nem sós, se nem édes csoki íz, jól csúszik rá a legenda, miszerint Széchenyi a csónakda mellett a cukrászdát is feltalálta, a *Hatvanyak* pedig cukorgyárat alapítottak.

„Nem egészen... Széchenyi csak az elnevezést találta ki, *Hatvany Lajosnak* pedig az édesapja, *Deutsch Sándor* épített cukorgyárat *Hatvanban*. Később a család bárói rangot kapott, s azután használták a *Hatvany* előnevet...”

„Egyszóval mindenki jól járt...” Kedélyesen folytatódik a kirándulás, az egyik Királyi Pál utcai kirakatban megtekinthető néhány óriáspéldány a babokból; az aprócska tégelyben pedig megszagolható a melléktermék, a kakaóvaj. A csoport továbbindul, el nem ítéhető módon a Cukor utcai állomás következik. A túravezető éppen kézműves termékekről mesél, amikor a sarki édességbolt tulajdonosa perdül a közönség színe elé, nyomában kötényes nők tálcán kínálják a forró italt.

„Ahány csokoládé, annyi íz. Persze változatos az ízesítés, de az alapanyag meghatározza az aromát. Tessék kitalálni, milyen zamatot éreznek. Igen, gyömbér... és cayenne bors... és és: szerencsندیó! Hogy mi más még? Sajnos üzleti titok, nem árulhatom el. Annyit súgok, hogy só is...”

Csettintés és hümmögés váltakozik, amikor a sűrű selymes lé lecsúszik a torkokon. Néhányan kedvet kapnak, és betérnek a boltocskába, hogy vásárlókat vigyenek a hazaiaknak: a száz százalékos madagaszkári fekete csokoládétól a degyvenőt százalékos tejmentes tejszokiig, desszertborokon, tán még édes szivarokon is át vezet a választék. Végül továbbindulnak, az egyik gyerekek trüffelt dob a Papnövelde utca sarkán

kéregető hajléktalannak. A Károlyi Palota előtt a séta vizuális szakaszba fordul.

„Itt élt a gróf és felesége, Andrássy Katinka. A fényképen látszik, hogy a férjet fiatalnak, Katinkát pedig öregnek ábrázolták. Persze viccből, mert éppen fordítva volt. Egyébként a szomszédos háztömbben működött Weisz Pál sütődéje és szörpüzeme...”

A sétálók digitális fotósorozaton szemlélnek, milyen édes volt az élet a magyar ugartól az arisztokráciáig, főleg miután az Andrássy család cukrásza, Dobos C. József megalkotta az önmagáról elnevezett tortát. „Akár otthon is elkészíthető... A töltelek a lelke... Lehetőleg ne mackós kakaóporból...” Néhányan jegyzetelnek, mások fotóznak, s az úri étvágy szemléltetésére egy ebéd rövid leírása következik.

„A megszámlálhatatlan fogás után a vendégek átvánszorogtak a szalonba, és a kávézás további krémek és fagyaltok fogyasztásába torkollott... Most pedig a helyzet átéléséhez betérünk a Centrálba...”

Kellemes kandalló-meleg fogadja a látogatókat; itt-ott csoportban vagy egyedül friss újságot, laptopot olvasgatnak a vendégek. „Csak nem minket vártak terített asztallal?” Jölesik a törődés, fehér abroszon csillogó poharak kínálóznak koccintásra, egyelőre vízzel. „Villát is raktak...” Sokat sejtető megjegyzés, s rövidesen újabb kötényes nők érkeznek, s felszolgálják az alanyi jogon járó dobostorta lehetőséget. „Na, és mit gondolnak, meggazdagodott-e Dobos a találmányából?” Költői a kérdés, mégis érdekli rá válasz: „Dehogy... Örökre cash-flow marad... Nem védette le a receptet.”

Rövidesen a hely szelleme is megidéződik, mert a 'Be a poet!' mozgalom darabja-

ként, a tényalátétén versírásra buzdítják a betérokét. Néhány előre megadott szó segítségével szolgál (József Attila: Kopogtató nélkül): zizegő, friss, letörlöm, csönd, fáradt, örökké... Többen már evés közben nekilátnak az alkotásnak, a falakról Ady, Csáth Géza, Karinthy, Kosztolányi, Krúdy, Szabó Lőrinc őrző tekintete terelgeti a szorgos írókezeket. Íme egy sikerült darab a kritikai-realista kategóriából:

„Zizegő szalvétát nem kaptunk a tortához, Megtörlöm kezem a zsebkezdőm sarkához. Csönd van, fáradt vagyok, de erre a helyre emlékezni fogok.”

A túravezető több mint méltányolja az írói igyekezetet, s dicséri a női verselőket, de a karavánnak haladnia kell; újabb édeskés helyszín: az Astoria hallja. „Emlékszel, amikor idejártunk bározni?” Az

erősközépkorú pár a múltba réved; dögöltött cigarettafüst emléke áramlik a fáradt kerevetek mögül.

De nincs megállás, a társaság pár perc múlva egy belvárosi ház korhú (értsd: koptott) udvarán szemlélődik. A peremépület egykor Stülmer Frigyes csokoládégyárosé volt. „Még hogy külváros a Szentkirályi utca!” Örök meglepetés az utódoknak, hogy imádott városuk egykor kisebb területet foglalt el az Univerzumból.

„1868-ban a gondos igazgató az üzem mellé impozáns lakóházat is építtetett a dolgozók részére. Ő maga családjával az első emeleten élt; a faragott ablakos veranda a konyhába vezetett. 1941-re a vállalkozás akkorára nőtt, hogy a gyárat áttelepítették a Vágóhídhöz. Tessék megkóstolni a karácsonyi szaloncukrot!”

További ízbombázás következik: szicíliai pistáciás, narancsos-fahéjas, tojáslikőrös, meggyes-marcipános és persze zselés. A társaság visszafogottan csipeget, s miután végzett az ipartörténelemmel, továbbhalad. Az utolsó állomáson, a Wesselényi utcában nyájas boltos köszönti a vendégeket, kicsiny üzlet, hatalmas választékkal. A boltosné sem bízza a véletlenre, kedvesen tálalja a csoki-pasztillákat: passiógyümölcsös, jázmingyöngyös, fűszerpaprikás, szárított málnás, nepáli borsos, nemtudom-szilvás bonbonokat, a végére falatka flódnit. „Ne tessék összeharapni, inkább olvasztani a szájban. Vigyázat, meleg lesz!”

„Én már alig bírom...” Sóhajt az első három sor, de becsülettel helytáll az édes életben, amikor valaki bedobja: „Istenem, küldj egy falatka zsíros kenyeret!” A közönség mosolyogva hátrafordul; a következő fogás a sós karamellás. ●

Simplicissimus Budapestje

BEVEZETÉS A KORSZERŰ SZNOB- ÉS HEDONIZMUSBA, VALAMINT AZ ALKALMAZOTT EMBERLESÉS TUDOMÁNYÁBA

Ötszáz titok nyomában

Tavasszal levelet hozott az internet-posztás Antwerpenből az előttem ismeretlen Luster kiadóból: írnék egy Budapest-kötetet néhány éve futó sorozatukba: „X város 500 titka”. Mutatóba elküldték a Brüsszelt, Amsterdami, Lisszabont bemutató darabot. Különös műfaj: összesen száz darab 5-ös lista kell. Mindegyik szócikknek képtelenül rövidnek, átlagban 50 szó hosszúságúnak kell lennie. Félttem, hogy a szűk határidő és a fotós miatt nem lesz majd módom a szerkesztőimet bosszantva az utolsó pillanatilag folyamatos változtatásokra, ezért megkérdeztem, hogy nem készíthetném-e én a fotókat is. A megküldött képek alapján beleegyeztek a dologba. A teljes könyv 10 fejezetből áll, lényegében ezekből (a címek nem ilyen egyszerűek): Evés – Ivás – Vásárlás – Épületek – Kultúra – A város felfedezése – Alvás – Gyerekekkel – Hétvége – Apró részletek. A fejezetek közti arányokba, az egyes listákba a szerkesztő egy kicsit beleszólt. A szobrokat például sokallotta, a drinkbárokat kevesellte. Ki kellett lépnem a régóta változatlan komfortzónámból, alaposan el kellett merülnöm a sör- és drinkbár-forradalomban, a férfi luxusöltöny-iparban, a női haute couture showroom-ok világában, fel kellett keresnem kézműves pékségeket és conceptstore-okat (ennek még nincs magyar megfelelője, az eredeteskédő ajándékok, öltöztékkiegészítők, bizsuk kis méretű boltjai). Jó élmény volt, ahogy letértem megszokott ösvényeimről. Budapestet nagyon másnak találtam, mint amilyenek eddig tudtam. Modernizálódása sokkal jobban előre haladt, mit képzeltem. Ha ennél is jobban növekszik a modern aránya, akkor már veszélybe kerülhet a város karaktere. Bár az is lehet, hogy a természeti környezet, a védendő örökség miatt ez sose következik be. A kiadónak jól bejártott módszertana van arra, hogyan készüljön egy ilyen könyv. Először a fejezetek aránya, az ötös csoportok listája alakuljon ki, aztán az egyes rövid posztok szövege.

Írás közben persze némileg változtak az arányok. Bekerült a boltok közé 5 jó szemüvegszalón (különösen Amerikához képest elképesztően olcsó, néhol ingyenes a szemvizsgálat, míg a keretek választéka vetekszik Béccsel). De miután mindent leadtam,

rádöbentem, hogy két fontos ötös lista maradt: a hirtelen elszaporodott férfiborbélyokról és a szabadulósobákról. Bízom benne, hogy be tudom csempészni ezeket. De mit dobjak ki?

(Jelölteim: sörkocsmák a legnagyobb sörkínálattal, és ... a másikon még tépelődöm.) Milyen érdekes város, Budapest, te jó ég.

Az erzsébetvárosi bulinegyed (ma már) megoldhatatlan problémája

Igyekszem mindent követni, ami erről a témáról a komolyabb sajtóban, a blogoszférában megjelenik. De mindez mit sem érne, ha nem beszélgetnék időnként J-vel, szerkesztőtársammal, aki a Klauzál tér sarkán, a húszas években elképzelt Erzsébet sugárút vonalában elhelyezkedő Bauhaus házak egyikében lakik, a legfelső emeleten. Mint egyszer mesélte (vagy írta?), ha főzés közben kinéz a konyhaablakon, akkor a New York palota óráját láthatja. Egy ilyen lakásból csak a végső esetben költözik el az ember. Ennek ellenére néha úgy éreztem, hogy J. már a költözés határáig jutott.

A minap ezt írta nekem: „*Nemrégiben este kilenc körül sétáltam a Gozsdu-udvar környékén, és hirtelen megértettem, miért nem lesz soha értelmes párbeszéd a lakók és a »romkocsmamegyed« pártolói között. Valószínűleg azért nem, mert a romkocsmák pártolói azokra a helyekre gondolnak, amikor pártolnak, amikkel a helyieknek – mármint a még eszénél levő, nem totál kiakadt zömmek – sincs semmi bajuk. A pártolók a klassz éttermeket, a fiatalos vendéglátó-ipari egységeket, az innovatív büféket, a szellemes(kedő) kocsmákat pártolják, aztán legkésőbb éjjelkor hazamennek.*

Nekünk meg maradnak az akkor nyitó primitív itatók, ahol ipari szeszszel tömik a bel- és külföldi ifjúságot, valamint a pub crawlók, ahol százával hajtják végig az ivóltó embereket éjjelkor, kettőkor, négykor, ötkor a kerületen.

Hogy ebből mennyi a nemzetgazdaság bevétele, arról kitűnő egzakt számaink vannak nekünk is, csak sajnos nincs annyi követőnk, mint Tibi atyának – aki egyébként pontosan három darab kocsmáros. Mindenesetre a nemzetgazdasági bevételről sokat elmond, hogy a nyári (előre bejelentett!) szűrőpróba szerű NAV-ellenőrzés idejére az innovatív romkocsmák kétharmada zárva maradt, a világorökségi területen szedett extra, vendég-fejenkénti adóból pedig a töredéke sem folyik be a taka-

rításra (állítólag, nulla hatásfokkal) elköltött kerületi pénznek.

Ja, tudom, persze, a »tízezer munkahely«... Kocsmánként huszonöt ember! Kész csoda, hogy a vendégek még beférnek!”

Ezt meg kellett beszélni Complicatusszal. Leültünk kedvenc helyünkre, a Kinóba, és megpróbáltuk a Holdról nézni a jelenléte. Mióta együtt hallottuk a Brain Bar fesztiválon Koppenhága főépítészetét arról, hogyan lett az a város egy harmadrendű sárfészekből mintaszerűen élhető, irigylet metropolisz, szeretjük képzeletben modellezni, mi történt volna ott – hogyan álltak volna a problémához. Ott persze egységes városigazgatás van. „Úgy könnyű...” (Vagy nem. Sehol se könnyű.)

Arra jutottunk, hogy – a mi alternatív történelmünkben – a 2002-ben kezdődött romkocsmapréritűz 2005-ra már elérte volna azt a határt, ami cselekvésre ösztönzi a városi hatóságokat. A főpolgármester munkacsoportot állított volna fel turisztikai szakemberekből, városzociológusokból, helyi politikusokból. Azt kérte volna a csoporttól, hogy olyan megoldásokra tegyenek javaslatot, ami a lakók nyugalmát is biztosítja, a bevételt is optimalizálja, a Budapest-imázst sem érinti károsan.

Ez a bizottság fél évi (részben helyszíni) ülésezése után a következő javaslat csomaggal állt volna elő:

A folyamat megállíthatatlannak tűnik. A 2005-ös öt romkocsmaszám néhány év alatt megtízszereződhet, teljesen ellehetetlenítheti a lakók hagyományos életét. Drámaian felverheti a budapesti albrélet-árakat, ami károsan érintheti a belföldi és külföldi diákok szálláskilátásait. Ezért a főváros mondja ki, hogy három év múlva (2008-tól) Erzsébetváros területén 11 óraker kötelező záróra lép életbe. Egyben a Főváros a költözni kívánó vagy újonnan létesülendő romkocsmáknak lehetőséget nyújt áttelepülni az üresen álló Vágóhid területére. Támogatást ad düledező erzsébetvárosi épületek lebontására és újra felépítésére is a Vágóhídon.

Így megállhatott volna a romkocsmamegyed burjánzása, Erzsébetvárosban korábbra tolódott volna a kocsmázás, akár már hat óraker kezdődött volna a dolog, a féktelen dorbézolók pedig mehettek volna a Vágóhídra.

2017 őszén egy időre elvitték a lapunk kiadójának is helyet adó Bedő Ház kapuját. December elején, gondos restaurálás után visszakerült a helyére. Nemesi Attila iparművész munkája.

Ugye nem kell mondani, hogy ezzel már elkéstünk. A mintegy 50 romkocsmának hatalmas a (finoman mondva) lobbieréje. És természetesen a befektetett százmilliókra is tekintettel kell lenni. Ráadásul a Vágóhíd nagyobbik részére már lakópark épült. Már csak a főkapu közvetlen környéke áll. De még most sem késő – a beerbike-ok betiltásához hasonlóan – megszabadulni a pubcrawl üzletágtól (bár az ilyesmi mindig bonyolult dolog). A részegen randalírozók széles körben reklámozott elzárásával a kocsmaturizmus szélsőségeit lehetséges lenne lenyesegetni. Csúnyán hangzik? Igen. És ráadásul csak tüneti kezelést jelentene.

Amikor Simplicissimus elvbarátai, akik a főváros vezetését 1990-ben átvették, egyes tudós tanácsadók javaslatára úgy döntöttek, hogy a szabadság hiányát a túl sok szabadsággal kell megpróbálni orvosolni, vagyis az akkori 22 kerületben választott polgármestereket és közgyűlést létesítettek, rettenetes tévútra kormányozták Budapestet. Erzsébetváros sorsa is – legalábbis részben – erre vezethető vissza. Utoljára a „fülleforradalom” után lett volna mód egyesíteni Budapestet. De ezt is elmulasztották az arra hivatottak, pedig jól beleillett volna a mindenre kiterjedő központosítás keretébe.

Amiért a Közmunkatanács a legjobban hiányzik, az a hosszú távú gondolkodás. Anélkül lehet ugyan szerencsése Budapestnek (most is ilyen időköt élünk, a régi dicsőség visszaállításán fáradozó kormányval), de adottságait hosszú távon optimálisan kihasználó régiós központ nem születhet.

Így csak arra nyílik mód, hogy elkerüljünk nagyobb hibákat, például a magasházak építését, kivédjük a városnéző buszok piacáról a versenyt száműző rendelkezést. (Az utóbbi képtelenség lapzárta után újra napirendre került).

Kevés-e a taxi ma Budapesten?

Erre a kérdésre nehéz válaszolni. Annyi bizonyos, hogy a Facebookon vége-hossza sincs a panaszoknak: jóval nehezebb most taxit kapni, mint régebben. Nem működik a régen annyira jól bevált előre-rendelés sem.

Ezt a méltatlankodást a legtöbben összekötik egy kiadós anyázással: nem kellett volna elüldözni az Ubert ...

Egyetértek abban, hogy nem kellett volna ellehetetleníteni az innovációt. A géprombolás még soha nem vezetett jóra. Az is bizonyos, hogy volt egy olyan vonása az Ubernek, ami – a magasabb tarifájú csúcsidőben – a taxik számának növekedéséhez vezetett: a másodállású, rugalmas munkavégzés.

Én egyik napról a másikra akkor szoktam rá, amikor a sors kifürkészhetetlenségéből

egy budapesti sárga taxi, 2015-ben, éjszaka

egyetlen héten kétszer vacsoráztam ugyanannál a kedves budai családnál. Első alkalommal Főtaxival mentem, a második alkalommal pedig úgy éreztem, itt az ideje a kísérletnek: vajon mennyibe kerül Uberrel ugyanaz az út? Hát mintegy hatvan százalékos volt az ár. És persze sokkal gyorsabban jött a kocsis. Mire a telefont felvették a hagyományos társaságnál, a moderné már el is indult. Ráadásul láttam, hol jár éppen a kocsis, ami ilyen és ilyen márkájú, a sofőr pedig így és így hívják, így néz ki.

Amikor az Ubert „pártunk és kormányunk” de facto kitiltotta az országból, megsírtam a dolgot, de azonnal letöltöttem a két legnagyobb cég applikációját. Akkor kezdem mindig használni őket, amikor egy mérnök-üzletember elmagyarázta nekem, hogy így mindig gyorsabban kapok kocsit, hiszen azt automatikusan intézi a rendszer, és a telefonhívásokra csak a maradékokat tudják küldeni.

Ezt el is mondom személyesen panaszkodó ismerőseimnek. A Facebookon mindeddig óvakodtam ezt elmagyarázni. Ha elterjedne a dolog, akkor újra átlagos felhasználó lennék, elveszteném az előnyömet.

Budapestnek jelenleg egyébként már az önjáró kocsik korszakára kellene előre tekintenie. Kétlem, hogy foglalkoznak vele. Annál inkább foglalkoznak a taxisok áremelési követeléseivel. Mielőtt meggondolatlan döntést hoznának, javasolom, modellezzék a következményeket. Nem kétséges, hogy az áremelés jó lenne a vállalkozásoknak. De korántsem bizonyos, hogy jótékony hatással lenne az egy időben az utcán tartózkodó bérautók számára. Egy régebbi (igaz, New Yorkban végzett) kutatás szerint egy részük addig marad az utcán, amíg a napi bevételi tervét el nem éri – így az áremelés a taxik számának relatív csökkenését hozhatja. Modellezni kellene az árverseny felszabadítását esetleg minimál-díjjal párosítva, vagy a kilométerdíjat a benzin literenkénti árához kötését.

A legeslegjobb az elviekben sokszor emlegetett win-win megoldás lenne. A szavazók is ezt szeretik, hát nem? ●

ÖTVEN ÉVE

Pezsgőt iszik fenn a hold

Elek Lenke

A petárdázás akkor még nem volt olyan nagyszabású és fülsiketítő, nem is lehetett ilyen eszközöket nagyon kapni, a Magyarországra áttelepülő kínai árusok mamái még éppen csak megszülettek otthon, Ázsiában, és ne feledjük, időben nincs messze 56', valaki esetleg félreérthette volna a nagy durroztatást. A kutyákat se kellett megkötözni, nyugtatgatni, csak úgy, jó kedvükből ugattak.

forrás: FORTEPAN – Erky-Nagy Tibor

Jómagam egy Pasaréti úti lakásban bulizva, 1969-ben láttam-hallottam először süvítő, ékes-fényes házi tűzijátékot – egy olasz diplomata család lakott a szomszédban, hazulról hozták a kellékeket, hogy aztán kipróbálják a kertben.

Mindenféle petárda nélkül tehát, de kezünkben pezsgővel, nem törődve hóval, süvítő széllel, mini kötött ruhában, magas sarkú lakk körömcipőben, betonkeményre fújt tupírkonttyal indultunk el egyik házibuliból a másikba. Otthon maradni a szülőkkel már akkor is nagyon kínosnak számított.

A pezsgő ekkor még sokkal édesebb, mint a mai trend kívánná, többnyire Charmant doux, persze, ha kaptunk éppen, nem ártott jó előre beszerezni az italt, és nagy fejtörést okozott, hogy otthon hová is rejtse

azt az ember a szülők szeme elől? (Aki persze úgyis sejtették, hogy nem málnaszörpöt kortyolunk egész éjjel.) Némely bérház szenespincéjében talán még most is találni egy-egy eldugott palackot... Ha nem sikerült kapni Charmant doux-t, megtette a Debrői hárslevelű is, elég édes volt.

Csavad fel a szőnyeget

A házibulik megszervezése mindig gondot okozott, hiszen olyan helyet kellett találni, ahol nincsenek éppen otthon – mások. Olykor, nagy ritkán az is előfordult, hogy valamelyik kortársunknak saját lakása volt, ahol egyedül lakott. Vagy épp a nagymamával, akit ilyenkor elűztek valamelyik barátnőjéhez. Az esemény valóban a szőnyeg felcsavarásával vette kezdetét, bár a klasszikus beatkorszakban, a Beatles

és a Rolling Stones zenéjére nem nagyon táncoltunk, inkább dúdoltunk, lassúztunk, bár ez utóbbi nem a táncról szólt. A rock and roll már kiment a divatból.

Ekkor még nem tudjuk, hogy 1977-ben megszületik egy ikonikus dal, a Különös szilveszter – Csorba Attila és Miklós Tibor szerzeménye –, amely előbb Cserháti Zsuzsa páratlan hangján, majd Charlie dörmögésében válik országszerte örökzölddé. Amit aztán gátlástalanul gajdolunk – részegek a csillagok, pezsgőt iszik fenn a hold –, először kicsit szolidabban, majd harsányabban, például a Magyar Újságírók Országos Szövetségének Andrássy úti (akkor Népköztársaság útja) székházában rendezett szilveszteri éjszakán. Ilyen sem esett meg azóta. Merthogy ott ma már nincs is hely és hangulat bulizni.

forrás: FORTEPAN – Nagy Gyula

Lencse, nyakra-főre

A szorgos kamaszlányok otthon már délután elkezdtek főzni a lencsét, a receptet csak úgy gondolták-hallották-olvasták, nincs internet és millió gasztroblog, ahol mobiltelefonnal bélelt tenyérből utána lehetne nézni. Budapesten szinte kötelező

volt a lencse, bár az ország más vidékein, például az Alföld egyes részein, nem volt jellemző, hogy szilveszterkor ezt főzzék, kevésbé tartották elegánsnak, inkább a szegényasszony ételének számított.

A lencse olykor fegyverként is szolgált: emlékszem olyan házibulira, ahol a dajdajt

megelégtelő háziasszony-feleség dühében leöntötte forró lencselevesvel a csalós-ki-
kapós férjet.

Lesz-e elég virsli? Ez olyan alapvető, szinte kötelező kérdés volt egy decemberi tévériportban, mint az, hogy lesz-e elég sör nyárra? Mintha ez az időjárástól, sáskajárástól vagy más természeti csapástól függött volna, és nem az élelmiszeripari üzemek igazgatóinak szándékától, netán a hatalom akaratától.

Merthogy egyébként disznó volt elég... Malac is akadt, bár fényes-bőrös-sörrel locsolt sült állagút inkább csak elegáns éttermekben, szállodákban tudtak produkálni a profi séfek. Hogy hányan fogták meg a farkát nem tudni. A virsli nem volt ennyire puha és azonnal szétmálló, igaz, nem volt benne annyi szója meg pótlék, viszont több hús. (A húsmasszát még nem műanyagba töltötték, merthogy az nincs feltalálva, az adalékanyagok akkor még ismeretlenek, vagy drágábbak, mint a valódi töltelék.)

Jobb családnál már akadtak hűtők, igaz többnyire fagyasztó nélkül, de nagy hidegek esetén az erkély is megtette, itt kuksoltak dobozban a virslik, amíg bele nem ugrottak a fazékba. Mustár, az volt bőven, ráadásul jóízű, valódi, a házibulik vége felé a natúr mustáros fehérkenyér járta, rafinált lazacos, libamájkrémes kanapé-szendvicskék, sajtos-magos falatkák helyett erre is jól lehetett inni.

A középkorostályból a jómódú „pestiek” jelentős része társaságban, éttermekben, szállodákban mulatott. A flitterek, sípok, trombiták, kis színes, háromszög alakú papírsapkák szinte minden akkor készült fotón jól láthatók – ezek is a kedélyt voltak hivatva emelni.

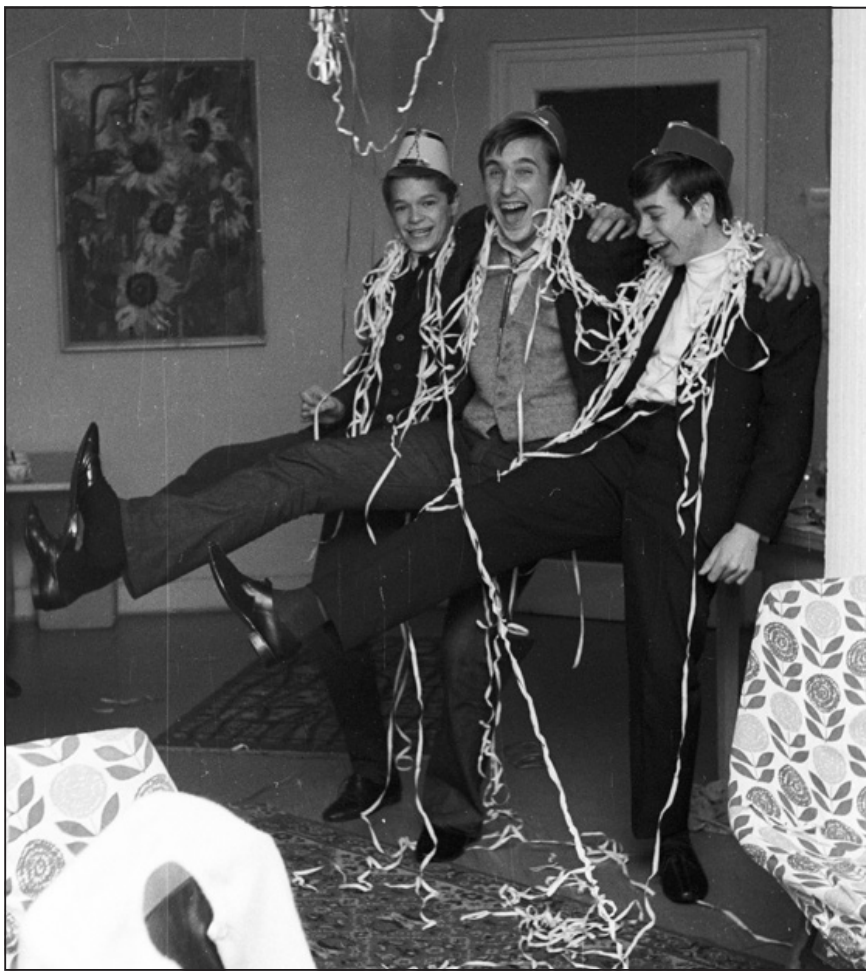
Ez a színészszak, az élő műsorok nagy korszaka, amikor egy-egy éjjel olyan sok helyre hívták meg az énekest vagy a komikust, hogy előfordult, véletlenül kétszer is beállított ugyanoda.

Akik nem jutottak el társaságba, és ők voltak persze többen, azoknak a kabaréműsor volt egyenlő a szilveszterrel. Voltak, akik a rádiókabarét hallgatták, bár azt már másnap megismételték, de a többség a tévét nézte, szinte kötelezően. Még nem volt videó, hogy felvegyék a műsort, hogy majd később lejátsszák.

Ami nélkül nem volt szilveszter

Aki számított, az feltétlenül szerepelt, már nyáron kezdték írni, szervezni, már sokszor az utolsó nap is változtattak rajta. A pártvezetés időben meghallgatta az adást. Kicsit szabadabban beszélhettek

forrás: FORTEPAN – Nagy Gyula

forrás: FORTEPAN – Bauer Sándor

az írók a gondokról, problémákról, amelyek jócskán akadtak. Fontos döntéseket és áremeléseket is olykor a szilveszteri műsorban lengettek be – biztonsági szempontként is működött tehát a humor vagy

az abba öltöztetett mondandó, két vicc közé elrejtve.

Kossuth-díjas színészek, nagyágyúk léptek fel, nem trágár, sunyi, altesti poénokat elsütő stand up-osok – isten őrizz persze, hogy egy kalap alá vegyük az összes mai humorművészt. *Hofi Géza* nélkül pedig hosszú évekig elképzelhetetlen volt az attrakció, akárcsak a híres kabarésztárok, a Humorfesztivál győztesei nélkül. A Himnusz, a koccintás és az ünnepi beszéd után magyar nóta következett. Megint csak színészek, operaénekesek nótáztak ilyenkor, negédes leereszkedéssel, – a hajuk konfettivel megszórva, a stúdió tele szerpentinnel, és dalolás közben csárdásoltak – hogy miért, ezt mint akkori megrögzött beatrixjónő nem igazán értettem.

Kihagyhatatlan éjfélkor kizúdulni a Nagykörútra, fittyet hányni a közlekedési szabályoknak, és fújni a trombitát, fülsiketítően. Ennyi volt a „gőz kiengedése”. Hogy aztán miként jutottunk haza, ki tudja már. A szűk fővárosi keresztmetszet akkor – és most is – a taxi. Sokszor gyalog tettük meg az utat, mivel bérautó sehol, az előrendelés is nehézkes, magánkocsi kevés. Az éjszakai járatok ritkák, a metró még csak épül. ●

forrás: FORTEPAN – Urbán Tamás

Kevés olyan ünnepünk van, amelyikhez annyi babona kötődne, mint az óév utolsó, illetve az új első napja. Persze csak amióta az emberek kineveztek egy napot utolsónak, vagy elsőnek az idő végtelen folyamából, és ez vallásoktól és nemzetektől függően eltérő. A régi falusi praktikák, hiedelmek, vallási szokások váltak többnyire a babonák alapjaivá és terjedtek el különböző formákban, értelemben. A hallal nem árt vigyázni, mert elúszhat vele a szerencsénk. Bár egyes országokban ezüst pikkelyei pénzösséget jósolnak... Újév napján állítólag semmit ne vigyünk ki a házból, mert veszteség érhet minket, ugyanez vonatkozik a söprögetésre és a beagyazásra is: ha az újév rendezetten találja fekhelyünket, akkor úgy is marad egész évben, garantálva a szexmentes esztendő – olvasom az egyik babonagyűjtésben. Egyébként a vasárnapi és ünnepi munkatilalom nem véletlenül alakult ki: a parasztok – jogosan – úgy érezték, megilleti őket a pihenés joga, és akkor még nem volt szabad szombat.

Disznóhúst azért érdemes ennünk, mert a disznó előretúrja a szerencsét, viszont a csirke – azt ne! – hátrafelé kaparja. A gazdagságot rétesel lehet hosszúra nyújtani. Olaszországban is lencsét esznek, ott a lencseszem méretének növekedése a jelképe a gyarapodásnak. Mint a rizs Pakisztánban és Indiában: az ottani babonákban is a sokaság és a térfogatnövekedés a lényeg. Hasonló céllal Törökországban gránátalmát csemegéznek ilyenkor, a gyümölcsből kiszóródó számtalan vörös mag is gazdagságot szimbolizál.

Régen szokás volt kora reggel friss vízben mosakodni, hogy egészségesek maradjunk. Ezen a napon nem szabad orvoshoz menni, mert akkor betegséggel töltjük majd a következő évet. A lányok házilag készített gombócokba belegyúrták a kiszemelt férfi nevét, s amelyik gombóc elsőként érkezett a víz felszínére a főzés során, azzal meg is volt a szerencsés vőlegény-jelölt.

Az időjárás jósolásoknak se szeri, se száma. Ha az újév első napján süt a nap, akkor a hiedelmek szerint egész évben szép időre lehet számítani. Este csillagos az ég? Akkor rövid lesz a tél. A legenda szerint nagy zajkeltéssel el lehet üldözni az ártó szellemeket, ezért a heves trombitálás.

Egyébként a Szilveszter latin eredetű név erdei, erdőben élő férfit jelent. Női párja a Szilvesztra. A hagyomány szerint Szilveszter kigyógyította *I. Constantint* a leprából, egy vérral telt medencében való fürdést javasolva. A császár ez után olyan halás volt a pápának, hogy felvette a keresztiséget.

SZOBORPARKŐR

Főúr, fizetek!

szöveg: Jolsvai András, fotó: Tanyi Adrienne

Mikszáth Kálmán különös viszonyban volt a sikerrel. Élete első felében – minden erőfeszítése ellenére – elkerülte őt, aztán viszont, bármihez is nyúlt, arannyá változott a kezében. Szerette a közönség és szerették a kritikusok, művei a határokon túl is sikere számíthattak (még egy kortárs amerikai elnök is kedvenc könyvei között emlegette az egyik Mikszáth-regényt, s a legenda szerint csak azért kereste fel Magyarországot, hogy a szerzővel találkozzék), politikai szerepvállalásáért, melyet a makulátlannak semmiképp sem nevezhető kormánypártban abszolválta évtizedes képviselőséggel, senki sem orrolt meg rá ellenzéki oldalon, ahogy elvarátai sem rótták fel neki, hogy gyilkos szatírákban rajzolta meg portréi-

kat. Amikor odahagyta az újságot, mely országos hírnevet szerzett neki, ott nem fordítottak hátat neki, hanem élete végéig visszavárták. Cikkeiért, könyveiért mesés honorárium ütötte a markát. Aranykorban élt, és bizonyos mértékig jelképe is lett ennek a kornak.

Sikersorozata halála után is folytatódott, „élő” klasszikus maradt a huszadik században is, könyvei mindig megtalálták új és új olvasóikat, műveiből színdarabok, filmek és képregények születtek, és a gyakran változó politikai kurzusok sem szűntek meg tisztelni az emléket: minden rezsim képes volt megtalálni benne azt az elemet, melyért piederasztátra emelhetette – és minden rezsim ellenzéke is. Bátran állíthatjuk, e tekintetben

egyedülálló a magyar irodalomban, sőt, a magyar történelemben.

Hogy miért éppen Mikszáth lett a legkisebb közös többszörös minálunk, ennek a kérdésnek a megválaszolása – ahogy mondani szokás – szétfeszítené e dolgozat kereteit. Meg aztán, őszintén szólva, fogalmam sincs. Nyilván számos ok játszott itt közre, jókor kellett lennie jó helyen (jókor születni és meghalni, hogy mást ne mondjunk), és persze a véletlen is fontos szerepet játszott, ahogy szokott, de mindegy is: tény, hogy nimbusza máig kikezdehetetlen, és ez most már így is marad. (És nagyon jó, hogy így van, tegyük hozzá rögtön.) Nevét utcák és terek, iskolák és intézmények viselik, sőt, szülőfaluja is felvette a nevét (aztán letette, aztán megint fel, ha csak félig is, de ez már geopolitika), és megannyi szobor hirdeti szélteben-hosszában a legnagyobb palóc dicsőségét.

Ezek különös kombinációja a Mikszáth Kálmán téri Mikszáth Kálmán szobor – gyűjtőknek: ott volt utolsó lakása –, melyet halála ötvenedik évfordulójára állított fel a főváros az ötvenegyedik évfordulón. (Van ilyen: ha a metrófelújítás csak ennyit csúszik, egy szavunk nem lesz.) A szobrot *Kocsis András* (aki nem azonos a ma alkotó *Kocsis András Sándorral*, de azonos a *Kocsis Andorként* Kolozsvárott született és Rákospalotán alkotó szobrásszal, aki 1905-től 1971-ig élt) készítette fehér mészkőből, és *Illés Béla*, a második legnagyobb palóc és legnagyobb konfabulátor – Guszev utca!! – avatta fel. (Mint a Mikszáth-emlékbizottság – mert ilyen is volt – elnöke.)

A szobor a realizmus és a kubizmus között áll félúton (azért az előbbihez közelebb), s szépen kirajzolódik belőle a művészi dilemma, hogyan lehet egy nagy író, aki közben egy kicsi és mulatságosan kövér ember, tiszteletreméltóan ábrázolni. Kocsis idealizál, visszavesz a hasból és megnöveli a méreteket, álló alakot formáz valamely kabátformában (pelerin? frakk?), a két és fél méteres kőtömeg súlyos üzenetet hordoz. Csak a kezekkel nem tud mit csinálni. Az egyiket zsebre dugja, a másikat könyökben behajlítja, és az alkarra egy sálat(?) kanyarít: ebből aztán egy korpulens főpincér lesz, szalvétával a karján, ki most helyezte el a briftniját a zsebében. Elnézve ma a tér megannyi szórakozóhelyét, nyüzsgő forgalmát, nyugodtan megállapíthatjuk, hogy Mikszáth ismétcsak megelőzte a korát. ●

Névjegy:

Mikszáth Kálmán, Mikszáth Kálmán tér.
felállítva: 1961, alkotó Kocsis András.

Vagy inkább harmincezret?

Bardóczi Sándor

„Tízezer új fát Budapestre!” – üzenté Budapest Főváros Önkormányzatának nagyszabású programja 2016 októberében. Évtizedek óta nem volt példa hasonló nekibuzdulásra a magyar fővárosban, s a nagyjából félidejében tartó akció, a FŐKERT kivitelezésében mostanra máris látványos eredményeket ért el.

Budapestre a 20. század első évtizedei után a fasorok lassú agóniája, eltűnése volt a jellemző. A „macskaköves Budapest” felszámolásával, a vízzáró aszfaltburkolatok megjelenésével, a motorizációval, a szmoggal, a parkolás helyigényével, a közműhálózat besűrűsödésével, a sózással alapvetően megváltozott a boldog békeidők nagyvárosában még szép számmal ültetett fasorok általános környezeti helyzete. is. Módszeres kegyetlenséggel harcoltuk le alléit, fokról fokra szorítva ki a nyáron hús árnyat, tavasszal és ősszel lélekemelő pompát, a vegetációs időszakban oxigént és madár-csicsergést, télen zúzmarás sziluettet és a pompázatos díszvilágításoknak felületet adó fenséges koronás fűket, a növényvilág királyait. Azokat az ismeretlenül is ismerős barátokat, amelyek a városi embernek a környezeti ártalmak terén némi kompenzációt, s minden évszakban esztétikai élményt jelentenek. S az sem titok, hogy a fásított utcákban drágábban értékesíthető az ingatlan, ami az érzelmi faktor jelenlétét jól jelzi az ingatlanpiacon.

Erős civil hatás

A nyilvánvaló pozitív, érelhetőséget meghatározó faktorokon túl számos más tényező együttállása kellett ahhoz most, hogy valami változzon. Ebben nem kis szerepet játszik az is, hogy az idén 150 éves FŐKERT meg erősödni látszik: mintha kissé nagyobb len-

ne a súlya – a budapesti vállalatok körében vizsgálva az elmúlt időszakot. Mai vezetése – Szabó József vezérigazgatónak is hála – olyan stratégiai lépések sorát indította el, amelyekre a legendás egykori főnök, Radó Dezső óta nem volt példa a vállalat életében (a nagy elődökről: Fuchs Emilről, Ilsemann Keresztélyről és Ráde Károlyról nem is beszélve). Stratégiai jelentőségű lépés, hogy a cég szép csendben visszavásárolta az 1996-ban elprivatizált Tahi faiskolát, amely 1963 óta a budapesti előnevelt növények első számú bázisának, forrásának számít. Budapest közelében ez a legnagyobb faiskola, olyan szakmai háttérrel, amely képes többször iskolázott, koros útsorfák előállítására nagy tömegben.

A FŐKERT ezen túlmenően olyan géppark-modernizációt hajtott végre, amivel már képes a csak látszólag egyszerű feladatsor szakszerű és gyors, gépesített elvégzésére a neveléstől az átültetésen át az utógondozásig. Minden jel arra mutat, hogy a vállalat újra képessé vált arra, hogy ne csak elültesse, hanem életben is tartsa az új fasorokat addig, amíg az áldatlan fővárosi környezeti körülmények között és ellenére meg nem erősödnek.

A „Tízezer új fát Budapestre” program persze vélhetően valamely hivatali fiók mélyére került volna, sok más remek elképzelés mellé, ha nem jelenik meg a szokásosnál erősebb és határozott civil hang, ha nem erősödnek fel a fővárosi és állami

zöldfelület-dúló beruházások kritikusaiknak véleményei, ha nem születnek meg a fővárosi zöldfelületekkel foglalkozó civil közvéleménykutatások, és ez nem ösztönzi cselekvésre (kiengesztelésre) a politikát.

A végső lökést a program beindulásához különös módon a ligetvédők városligeti ellenállása generálta, s erre a hullámra tökéletes ütemben ült fel a FŐKERT. Persányi Miklós frissen kinevezett városligeti, tájépítészetért felelős miniszter biztos kezdeményezte és járta azt ki Tarlós Istvánnál, hogy ha már a Ligetben végig kell nézni a közparki fák építkezések miatti ritkítását, szülessen ilyen kompenzációs lépés, amelyben az évtizedek óta halogatott fasorpótlások lökést kaphatnak. A főpolgármester becsületére legyen mondva – aki egyebekben nem vádolható azzal, hogy a városi zöldfelületek Széchenyi-kaliberű rajongója lenne –, hogy meglátta a lehetőséget. Szimbolikus a program kezdő kapavágása is: az első faültetésre a Városligeti fasorban került sor, a Városliget történeti bejáratánál a 19. század polgári átalakulásának legfontosabb alléjában. Az elmúlt időben a fasort már inkább csak nevében őrző útvonal történeti vadgesztenyesorait akorra igencsak megtépázta a városi közeg és az új ellenség, az aknázómozoly, a globális klíma változásának egyik „áldása”.

Üröm az örömben, hogy a telepítéskor nem sikerült a rezisztensebb, városstűrbő

Az Andrassy út fasora Klösz György felvételén, 1900-ban

hússzínű vadgesztenyével elvégezni a pótlásokat, így az intenzív növényvédelemre az új fasor is igényt tart majd.

Ha igazán nekilátunk!

Az elmúlt egy évben rengeteg budapesti szerkezeti útvonal mentén jelentek meg Budapest zászló alapon „Tízezer új fát Budapestre! Zöldítjük a várost” feliratok, a kertészcg és Budapest logójával ellátva. Egy némely kerület (például Újbuda) is kedvet kapott a jó példa nyomán hasonló akciókra, mintha végre tényleg felfedeznék a döntéshozóink, hogy az igény: összvárosi.

A szakszerű táberendezéssel kiültetett, szépen metszett koros fák impozáns utca-képet varázsoltak számos forgalmas utunkra, olyan helyekre, ahol már vesztesre állt a

Hosszú sorban a Kerepesi úton...

Már két éve él a pótlás a Városligeti fasoron

zöldsávok ügye a betonnal szemben. Jobb esélyt jelent Budapest külső kerületeiben valóban, hogy még mindig megvannak azok a zöldsávok, ahonnan a kezelés, karbantartás hiánya miatt kikoptak az egyébként a tervekben „városképi jelentőségű”-ként feltüntetett fasorok. Itt még van hová ültetni az új reményt. Nemrégiben történt meg például a Kerepesi és a Mogoródi út fásítása, de megdöbbenő a változás az első hullámban kiültetett reptéri gyorsforgalmi út képében is. Ám az is látszik, hogy a váltalt mennyiség időn belüli eltelepítése helyenként felülírja a logikát: a Hűvösvölgyi úton vagy a Jászberényi úton erdsávok, erdők mellé eltelepített fasorok szó szerint fát visznek az erdőbe, városökológiai értelemben nem adnak hozzá a korábbi állapot-

hoz semmit. A Hungária körút és a Könyves Kálmán körút, illetve a pesti átmeneti zóna nagy főútjai, az autópálya-bevezetők fásításának viszont minden – remélhetőleg megeredő – fája egyértelműen az élıhetőség felé löki ezeket a korábban szélsőségesen dehumanizált tereket.

De ami fő: a tízezer fa kissé alultervezett vállalás (szépségflastrom) egy olyan városban, ahol egyrészt ennek másfélszerese van az építési nagyberuházások célkeresztjében, másrészt maga a FŐKERT is harmincezerre becsüli a ma üres, pótlandó fahelyek számát (beleértve ebbe a kerületi fenntartású utakat is). Hamburg, az egykori kereskedelmi és nehézipari központnak aposztrofált Hanzaváros mai várospolitikájában például a világ legtermészetesebb

... és a Hungária körúton

Virágba borult a Reviczky utca

elhatározásának gondolja, hogy évi kétezer fát telepít el a területén belül. Nem egy hároméves program keretében, hanem minden egyes évben.

Az igazán nehéz diót Budapesten a program még nem tudta feltörni. Ez a nehéz dió pedig a Hungária gyűrűn belül található. Nem arról van szó, hogy ne lennének ezen a területen is üres fahelyek vagy azonnali rekonstrukcióra szoruló fasorok, hanem arról, hogy közlekedési, parkolási, közművesítési szempontok miatt komoly ellenállásba ütközik a megvalósítása. A tágabban értelmezett belváros fásítása ugyanis érdemi forgalomcsillapítás, a tömegközlekedés előtérbe helyezése és a közművek sokkal helytakarékosabb közműalagútba terelése nélkül – a betontól való visszahódítás aktusa nélkül – elképzelhetetlen.

Ha valaki megnézi egy átlagos belvárosi közműterképet, nagyon hamar rájön, miért reménytelen ma olyan betonsivatagokat fásítani, mint az Újlipótvárosi Visegrádi utca, a Baross utca vagy például Rákóczi út. Ez a lehetetlen küldetés, ami szemléletváltozás nélkül az is marad.

Van arra is példa, hogy ez az általános helyzet felülírható, csodás kivételek születhetnek. A Palotanegyedben két szemet gyönyörködtető példája is van ennek: az Ötpacsirta utca és a Reviczky Gyula utca fáit énekelnek nekünk erről. Kemény harcokat megvívni képes tervezők (*Komlósné Hlatky Katalin* tájépítész és *Wild László* építész), rugalmas közműszolgáltatók, mérnöki lelemény és politikai akarat kellett a sikerhez, de a csoda bizony létezik. Az Ötpacsirta utca és a Reviczky Gyula utca oly keskeny, hogy a fásíthatóság szempontjából a probléma közelít a dongó repülésének modellezéséhez. Súlya és

a szárnyának aerodinamikai tulajdonságai miatt sokáig azt feltételezték, hogy valójában röpképtelennek kéne lennie. A dongó mégis repül, s az is bebizonyosodott már, hogy pusztán a mérnökök nem tudtak eleget a fizikáról.

Ha az Ötpacsirta utca tud „repülni”, akkor temérdek, ma fátlan nagyvárosi utcánk is képes lehetne rá.

Már megint Széchenyi...

Miért fontos ez? Túl azon, hogy a budapestiek óhajával találkozunk? Nos, ha a budapesti fákról és fásításról beszélünk, fontos lenne arról is pár szót ejtenünk, hogy ennek a törekvésnek honnan erednek – stílszerűen – a gyökerei? Egy ízig vérig polgári hagyomány rejtezik a titok mögött. Az allék kialakulása ugyan a barokkban keresendő, amely előszeretettel használta a pompával megépített, a kastélyig nyílegyenes vue-ket, az erdőkebe vágott, a vadászatot könnyítő nyiladékokat (lés-eket), és a kastélykertet fásított kocsutakkal egészítette ki, amelylyel vizuálisan hosszabbított a tengelyeken, s nagyvonalú összeköttetést biztosított a kastély, a kertje és a város között. A polgárság azonban megszerette és idővel a városba integrálta ezt a hagyományt: fásított kocsit, sétatér formájában.

Pest-Budán a fásítások első említései a 18. századba nyúlnak vissza. Akkor kezdődött minden, amikor a várfalak és városfalak harcászati jelentősége elhalványult. A budai vároddalban a Bástya-, majd ezt követően a keleti oldalon az Ellipsz sétány létrehozása az első adatolt megjelenése a városban belüli fásításoknak. Maga a Városmajor is a séta biztosítása érdekében jött létre 1785–1787 között *Tallher József* tervei alapján, későbbi stílusban.

Nem sokkal maradt le ettől a pesti oldal sem, ahol 1789-ben a mai Deák Ferenc utca tengelyében üzemelő hajóhíd előtti Duna-parton alakult ki nyilvános sétatér. Itt a hárs- és akácfaák ültetését Pest város tanácsa kezdeményezte, kifejezetten azért, hogy mindenki számára vonzó sétatér alakulhasson ki rajta.

A pesti kávéházakultúra gyökerei is szorosán kapcsolódnak ehhez a sétatérhez: a kihelyezett padok mellett kávékimérések is szerezhettek hároméves bérleményt. *Fischer Jakab* és *Kemnitzner János* itt tűnt fel kioszkjaival.

A kialakuló városi nagypolgárság és az arisztokraták felvilágosult szárnya kiszáradva elkezdett sportot űzni abból, hogy telepít vagy csemetéket adományoz. Kordivattá vált az allé a sűrű házak között is. S bár érdekes módon – egyes történészek szerint – a megveszekedett kertbarát *József nádor* a városban nem pártolta a plántálást – „*Die Bäume gehören nicht in die Stadt*” – a divat megállíthatatlannak bizonyult. Fontos persze itt megjegyeznünk, hogy a „Stadt” a nádor idejében alig terjeszkedett túl a mai kiskörút vonalán, szűk középkori utcáin tényleg nem voltak ideálisak a fásítási feltételek, ám maga a főherceg is igen sokat tett annak érdekében, hogy a városkapuktól sugárirányban kivezető utak (a mai Üllői út, Rákóczi út, Király utca, Városligeti fasor, Váci út) bizony masszívan zöldelljenek.

Ebbe a milióbe robbant be aztán a mindenben reformot képviselő *Széchenyi*, aki – a legkorszerűbb angliai és német várostervezési elveket felerősítve – már egyértelműen a városi fásítás (ma úgy mondanánk a városi zöld infrastruktúra) kiépítése mellett kardoskodott, felismerve annak közegészségügyi, népjóléti, sőt ebből fakadó társadalmi előnyeit. „...mondhatnám *politikai tekintetből akarnék egy sétatert állítani. Az embereknek egymáshoz kell símulni. [...] Az ily összesimulásra egy tisztességes sétatér, a hol mindenféle színű (rendű és rangú) ember összejön, a' legalkalmasabb eszköz*” – írja a rendi országgyűlésnek. Nem *Széchenyiről* beszélne, ha e célra maga nem gründolt volna nyomban egy Pesti Sétatér Társaságot. 1846. március 3-án aztán *Crescence grófnő*, *Széchenyi felesége* el is ültethette itt az első platánt. S hogy hol volt mindez? Az egyetlen helyen az akkori városban belül, ahol erre mód adódott: az Újépület déli oldala melletti katonai gyakorlóter helyén. A szabályozott Duna-partokon és a hídfők környezetében nem volt kérdés többé a parkosítás, ahogyan a kiépülő sugárutak

1900-ban, a Múzeum körúton

1905: csemeték sora a Bajcsy Zsilinszky úton (akkor Váci körút)

és körutak mind-mind kettős vagy négyes fasorral születtek újjá.

Érdekes kordokumentuma a dualizmus-kori Budapest végnapjainak egy 1911-es füzetecske, *Molnár János* székesfővárosi tanító irománya. A főváros elég fontosnak tartotta ahhoz, hogy házinyomdája kiadja. Budapest fáit a harmincoldalas füzet címe, és a lapok között egy kezdetleges korabeli kataszter „térinformatikája” bontakozik ki. A szerző azonosítja azokat a gyakori fafajokat, amelyek a budapesti fásítást jellemezték. Füzetének első fele a taxonok részletes, egyenkénti leírása, második fele pedig egy utcanév-fafaj lista.

Célja nem más, mint az iskolai természet-tudományos séták számára segédletként szolgálni: megismertetni ezt az élő világot a gyerekekkel. Molnár 16 fafajt azonosít, s jól kiolvasható belőle, mely pesti utcának mi volt a jellegzetes növényfaja, amivel beültették. *Kosztolányi* 1906-ban írt híres verséből nem derül ki, mik is voltak azok a bizonyos édes illatú Üllői úti fák, Molnár János munkája ebben is eligazít bennünket: „a Kalvin tértől a Körútig korai és zöld ju-

har; a körúttól a József-fiárvaházig zöld juhar, a József-fiárvaháztól a Szent István kórházig szil; a Szent István kórháztól a Ferenc József laktanyáig juhar és gleditchia v. tövisfa”.

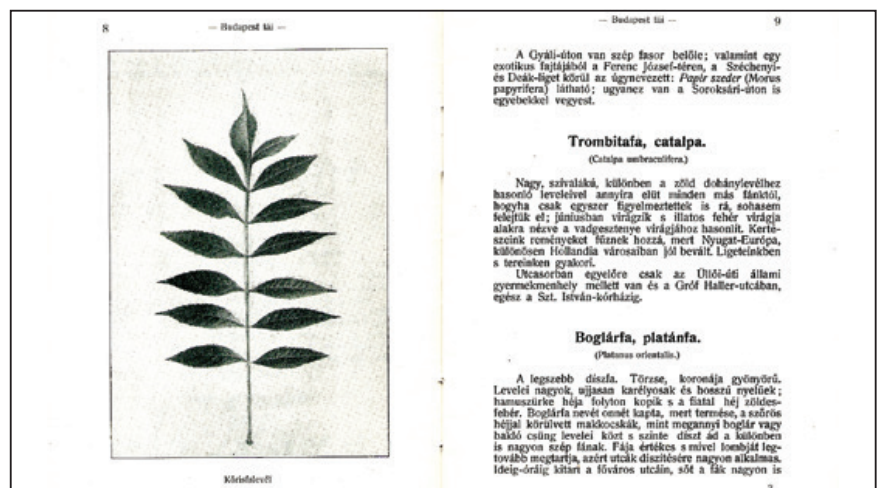
Nem mondhatni, hogy olyan sok maradt belőlük, ahogy a Kalvin tér és a Múzeum körút juharai és hársai sincsenek már a helyükön. A József körút ma kegyetlenül körbebetonozott, ám szívósan helyt álló ostorfáinak helyén akkor még a hárs és a zöld juhar uralkodott.

A füzet abból a szempontból is érdekes kordokumentum, hogy milyen fákat tekintettek akkor városfűrtőnek. Ma ezeknek már csak a töredékét tudjuk használni, olyan mértékben romlottak a környezeti feltételek. A platánhoz nincs elegendő szabad tér és talajnedvesség, s ha ilyen nincs, akkor csak kínlódik, beteggé válik. A vadgesztenyét az aknázómosly tizedeli, s hasonlóan helygyényes. Az eperfa a szemetelő termése miatt lett kegyvesztett. Az ostorfáról kiderült, hogy idősebb korban törekeny az ágrendszere és üregesedik a törzse. A hársat a rossz levegő teszi érzékennyé a fertőzésekre. Szilfáink tömegét pusztította

el a szilfavész. Az égerfát a vizeink hiánya, a kisvízfolyások csatornába kényszerítése tette indexre. A nyírfáról kiderült, hogy masszívan allergén, túl sok kipufogógázt abszorbeál a pollenjén. A nyárfáról pedig tömegesen azt hiszi a városi lakosság, hogy allergizál (pedig nem), s repítőszőrös termése zavarja a természetből meglehetősen elidegenedett városi embert.

Ebben a kegyetlen világban pedig már alig akadnak Molnár Jánosok, akik szeretnék a városi fákat – jó tanító módjára – megismertetni és megszerettetni a gyerekekkel. Valami megszakadt a Budapest fásításának folyamatában, és ezt a szakadást, a két világháborút és következményeit azóta sem hevertük ki igazán. Az igény és a remény azonban megmaradt. Budapestre pedig, már folyamatban is van, megérkezik legalább tízezer új fa. Kívánom, hogy kövesse őket sokkal több, s közben a régiekről se mondjunk le egyszerűen.

Minden fa hős, amelynek sikerült túlélnie a 20. századot. Megérdemlik, hogy gondjukat viseljük, megtartsuk őket. Sokszorosan meg szokták hálálni. ●

VERSLÁB • VERSLÁB • VERSLÁB • VERSLÁB

Téray János

AVARTALANÍTOD

Avartalanítod a huszadik századi erdőt,
Mintha egész életedet visszafelé kitesztogatnád.
Utolsó száz hektár. Kitalálok jobban.

Legalább ha a kommünt kisatírozhatnád!
Trianont meg a Dont...
Lakhatnál egy polgárnál is polgárabb,
Ideális Kassán.
Tarthatnád legalább Budavárat;
Úgy van, az álkupolás gipszhisztéria
Várat, ha neked az kell.

Akkor ismételd utánam!
Lembergen túl sose jártál,
Senki se préselte vagonba
A szatócsból lett kávéház-alapítókat,
A máramarosi mosónőket meg a váradi delnőket.
Bomba se hullott ránk, front se vonult át,
Mivel nem is üzent senki hadat csúcsbirodalmaknak.

Hagytunk felnőni néhány korosztályt.
Hát így vagyunk mi az elcsatoltakkal,
A lemészároltakkal, a meg sem születettekkel együtt
Pár millióval többen, mint igazából.
Pont az a néhány millió kéne a jókedvünkhöz.

Sajnálom, mindig kintről jön a baj.
Ezek a gyilkos szárnyas hangyák,
Kun Bélák és szúrós Szálasiak,
Rákosiak folyton ránk tapadnak.
Vonzzuk a veszélyes idiótákat:
Párttitkárok, tartóisztek, népvezérek,
Vadpróféták, megszállók és menekültek
Egyetlen kézfogás, huncut aláírás
Vagy ezeregy füledt éj erejéig...
Köpködő zöld legyek
Foltja az ingmellünkön.
A kertben a vendég
Bálványfák szúrnak szemet.

Így jártál. Így jártunk. Mire mi?
Mire mi lehúzzuk a fojtó iszalagot az ágakról,
Az idegen sarjak özönét megfékezzük,
És akkortól csak mi vagyunk.

A ROVATOT SZERKESZTI: KIRSCHNER PÉTER

FÜBEN, FÁBAN BUDAPEST

N. Kósa Judit

Van egy régi fényképem: édesapám csinálta még akkor, amikor minden hétvégén babakocsiban toltak ki a füstös Ferenc körútról a Duna-partra, ahol langyos vízszagot hozott a tavaszi szél, és még patyolattiszták voltak a frissen kiépített park újonnan sárgálló padjai. Váradi parknak hívták ezt a helyet a szüleim, állítólag annak a kerületi potentátnak a tiszteletére, aki elérte, hogy az Elevátor romjai helyén fákat ültessenek, és sétautakat meg játszótéreket alakítsanak ki.

A fotón mellettünk egy facsemete látható. Vékony pilincka még, a karó is szélesebb, amelyhez támaszkodik. De nem olyan régen kimentem oda, kezemben a fényképpel, és megkerestem ezt a fát az immár Nehru-partnak nevezett parkban. Két karommal sem érném át a törzsét. Pedig csak fél évszázad telt el közben – gondoltam szomorkásan.

A Fővárosi Kertészeti 150 éves történetét feldolgozó könyvet lapozgatva jó néhány hasonló történetre bukkanhat az ember. Megtudhatja például, hogy a Városligetben még élnek olyan öreg platánok, amelyeket 1818 és 1830 között József nádor felcsúti arborétumából telepítettek át ide, miközben a Múzeumkertben már hiába keresnénk olyan fát, amelyik még látta *Petőfit* – a legidősebb

is a 19. század végéről való. Az Andrássy út nagy túlélői a Köröndön laknak: a többi platánt előbb az első világháború szénhiányában cidrizó városlakók, majd az egész nap hömpölygő gépkocsik pusztították el. A kilencvenes években egy kifejezetten várostűrésre szelektált magaskőrös fajtával helyettesítették őket, a még menthető példányokat pedig áthelyezték a Népligetbe.

Apropó faáthelyezés: gondolták volna, hogy a legidősebb pesti fa, amelyet átültettek, hetven éves volt? Az örökzöld tölgyet 1977-ben költöztették át a vállalat Vágány utcai telepéről a Paál László sétányra. Hasonlóképp, a metró megnyitásakor a Blaha Lujza térre helyeztek ki egyetlen éjszaka alatt húsz-harminc éves fákat, de nagy sikernek számított az is, amikor a Köztársaság téri metrókijáró környékéről ötven idősebb fát telepítettek át a park más részeibe.

Mindezekért az érdekes apróságokért persze végig kell bogarászni az elegáns albumot, de megéri: a világosan szerkesztett, látványos könyv mindenkinek tartogat új információkat. A bevezető fejezet a Főkert 150 éves történetét foglalja össze, majd az egyes parkok bemutatása következik. A városrésznyi területek (Tabán, Népliget, stb.) ismertetését követi a kisebbeké, aztán jönnek a terrek (a sor meglehetősen szellős, a válogatás alapja nem teljesen világos), illetve a különleges közparkok (Nehru-part, Feneketlen tó, Gesztenyekert). Végül az utak fásorain kalauzsolnak végig: megnézhetjük a Tóth Árpád sétány japán díszcseresznyéit, a Szilágyi Erzsébet fasor többször kicserélt, várostűrő fáit, a korzókat, a körutakat, az Andrássy utat és az Üllői utat. (*Bardóczi Sándornak* a BUDAPEST szomszédos oldalain publikált írásából az is kiderül, milyen fajtájúak voltak Kosztolányi Üllői úti fái – mert ez az adat nem került be a szövegbe, habár a verset beidézik.) A túra a lakótelepeken ér véget, de még a fővárosi természetvédelmi területekre is bekukkanthattunk.

A könyv nagy erénye, hogy évszámokkal, fajtanevekkel, mennyiségekkel és a tervezők megjelölésével – figyeljünk fel rá, hogy a zömük nő! – adatolja az egyes parképítéseket, ahogy az is, hogy a növények mellett részletesen megemlékezik például a szobrok, térplasztikákról. Épp ezért meglepő, hogy szinte semmit sem olvashatunk viszont a padokról, ivókutakról, és a játszóterekről vagy a manapság divatos fitnessparkokról is csak érintőlegesen esik szó. Ezért azonban kárpotólnak az olyan pompás információk, mint hogy a Népliget útjait a Főkert korábbi főkertészeiről nevezték el a nyolcvanas években, vagy hogy a Szent István park 2010-ben létesített rózsakertjében *Márk Gergely* rózsanemesítő fajtáit mutatják be.

A könyv rendkívül gazdag képekben, a felület legalább felét ezek foglalják el. Alaposabb szemlélődés után azonban világossá válik, hogy ez egyben az album Achilles-sarka is. Noha rengeteg izgalmas apróságot említenek a szerzők (csak a példa kedvéért: héttörzű júdásfa a Városmajorban, papíreperfa a Fővám téren), ezekről nem találunk fotót. A szépséges kortárs látványfelvételeket döbbentető mennyiségű archív, zömmel Fortepan-fotó egészíti ki: ezeket persze örömmel nézegeti a retróra fogékony közönség, de a Fortepan alaposan ismerők bosszankodhatnak azon, hogy a bevezető fejezetben a több száz, a honlapon már adatolt fényképhez semmiféle képaláírást nem fűztek a kötet készítői. ●

150 éves a Fővárosi Kertészet, 1867–2017

Szerkesztette: Dékány Szilveszter, Főkert Nonprofit Zrt.

A kötet megvásárolható a Líra bolthálózatában vagy a FŐKERT központi irodaházában (Budapest, VII. Dob u. 90. – Kommunikációs és PR csoport). Info: www.fokert.hu/150konyv +36 30 667 5243

KÖNYVJELZŐ • KÖNYVJELZŐ • KÖNYVJELZŐ

NYÁRY KRISZTIÁN: FÖLBREDETT A FÖLD

Corvina Kiadó

Nyáry Krisztián legújabb könyvében 1848–49-ben született levelek segítségével meséli újra a forradalom és szabadságharc történetét. Az ismert szereplők személyes hangú magánlevelei mellett az utca embereinek üzenetei alulnézetből mutatják be a tan-
könyvekből ismert történelmi eseményeket és a mindennapok küzdelmeit. Hiszen a 170 évvel ezelőtti emberek mást és másképp tartottak fontosnak, örömeik és fájdalmaik, reményeik és félelmeik emberközeli teszik a két esztendő krónikáját. A kötetben szereplő 163 levél mindegyikéhez egy-egy rövid történet is társul a Nyáry Krisztiántól megszokott stílusban.

Ára: 4500 Ft

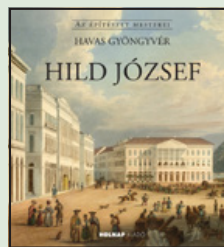
A könyvFUGAbooks ajánlata

BENEDEK DARIDA: GRAND BUDAPEST

Libri Kiadó

Hova menjünk Budapesten, hogy jól érezzük magunkat? Hol lehet jókat enni-inni? Milyen fontos kulturális színterek érdemes felkeresni? Az angol nyelvű *Grand Budapest* sorra megválaszolja ezeket a kérdéseket, miközben végigvezet az olyan fontos helyszíneken, mint a zsidónegyed, a budai Vár, a romkocsmák, a Margitsziget vagy a Városliget, a fürdők – és közben titkos tippeket ad, hogy utazóként ugyanolyan bennfentesnek érezhessük magunkat, mint a helyiek. Ezen kívül pedig megismerkedhetünk néhány olyan budapestivel, akik séfként, kávészakértőként, étteremtulajdonosként vagy más módon meghatározó szerepet játszanak a szemünk előtt zajló magyar gasztronómiai forradalomban.

Ára: 6000 Ft

HAVAS GYÖNGYVÉR: HILD JÓZSEF

Honlap Kiadó

Hild József a 19. századi építészettörténet kiemelkedő alakja. A reformkorban fejlődésnek induló Pest klasszicista városképe gyakorlatilag az ő tervezőirodájának asztalán rajzolódott ki. Több mint kilencszáz olyan pest-budai építési kérvényről tudunk, amely a nevéhez köthető. Magyarország monumentális szakrális épületeinek megvalósításában is jelentős szerepet kapott, az ő tervei szerint épült fel az egeri székesegyház, 1839-től az ő vezetésével folytatódott az esztergomi bazilika építése, és ő kezdte el a Szent István-bazilika tervezését és építését is. Kortársai tisztelték és elismerték, a korabeli folyóiratok „lángeszű építőmesterek” nevezték.

Ára: 9900 Ft

MEGÚJULT A FŰSZERBOLT!

A Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum állandó kereskedelmi kiállításában felújított fűszer-csemege üzlettel várják a látogatókat

Különleges műtárgyegyüttessel gyarapodott a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum – 2017 nyarán került az intézményhez ajándékozás útján egy vegyes-fűszerbolt berendezése Dömsödről. A múzeum feladataihoz tartozik az egykori üzletek berendezéseinek gyűjtése és megőrzése. Talán az egyik utolsó még fellelhető bútort sikerült megmenteni az utókor számára, mivel a második világháború

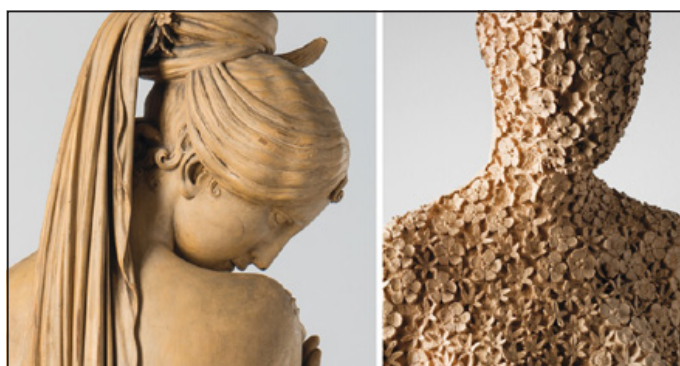
előtti üzletek berendezései mára szinte maradéktalanul elpusztultak. A múzeum fontosnak tartja, hogy állandó kiállításait időről-időre megújítsa, átalakítsa, ezért a bútoregyüttest több hónapos restaurálást követően, felújított állapotban állították ki, és a törzsgyűjteményhez tartozó árudobozokkal, bolti eszközökkel, kiegészítőkkal és reklámanyagokkal töltötték fel. Az egyedülálló berendezés mostantól A jó kalmár a világ jótévedője című állandó kiállítás szatócsbolt termében tekinthető meg. ●

HITRE, TUDÁSRA: A PIARISTÁK ÉS A MAGYAR MŰVELŐDÉS

Nagyszabású művelődéstörténeti kiállítás a 400 éves piarista rendről
Budapesti Történeti Múzeum Vármúzeum, 2018. február 25-ig

2017 a piarista rend többszörös jubileumának esztendeje volt. 400 évvel ezelőtt, 1617-ben hagyta jóvá V. Pál pápa a szegény sorsú gyermekek tanítására, teljesebb életre nevelésére vállalkozó szerzetesrend megalapítását, s az alapító *Kalazanci Szent Józsefet* 250 éve, 1767-ben emelték a szentek sorába. Ugyancsak 2017-ben ünnepeltük a budapesti Piarista Gimnázium alapításának 300 éves évfordulóját is.

A közel félezer négyzetméteren lévő kiállítás a budapesti piarista oktatás 300 éves múltjára és mai szerepére hívja fel a figyelmet, bemutatva a piarista rend jelenlegi és egykori tevékenységét az oktatás, a tudomány és a kultúra különböző területein, mindezt több mint 450 műtárgy, dokumentum révén. ●

Dinnert Ferenc Pál: Flóra, 1860.
Fülöp Gábor kortárs reflexiója, 2017.

ÉLŐ GYŰJTEMÉNY

Múzeumi szobrok – kortárs reflexiók
Magyar Nemzeti Galéria, 2018.

A Magyar Nemzeti Galéria 19–20. századi szoborgyűjteményében őrzött közel ötezer szobor közül csak néhány száz kerül a közönség elé az állandó és az időszakos tárlatokon. Az új kiállítási projekt célja élőbbé és láthatóbbá tenni ezt a rejtett múzeumi anyagot, kortárs szobrászok, szobrászati tevékenységet folytató képzőművészek bevonásával.

A meghívott alkotókat arra kértük, hogy a Szobor Osztály anyagából válasszanak ki egy-egy inspiratív, kiállítható állapotban lévő művet. A kiválasztott műtárgyak elsősorban a jelenleg raktárban lévő művek közül kerültek ki, és ezeknek a

szobroknak az inspirációja nyomán készültek a kortárs alkotók művei. A kortárs alkotásokat és a forrásul választott múzeumi szobrokat együtt installálva egyfajta „gerillakiállításon” mutatjuk be, más-más kiállítási téregységekben, egy-egy hónapig. A különböző helyeken felbukkanó szoborpárok a múzeum hétköznapiit is élőbbé, elevenebbé teszik. ●

Zsila Sándor: Testvérek

„BOLDOG ÓRÁK SZÉP EMLÉKEKÉPEN...”

Zsila Sándor fotókiállítása a Természettudományi Múzeumban
Magyar Természettudományi Múzeum, 2018. január 25 - március 5.

A kiállítás részben visszatekintés, régen nem látott képek újbóli bemutatása, részben a közelmúltban készült újszerű, szokatlan felfogású természetfotók. Néhány kép meglepetésként szolgálhat az alkotót ismerő látogatóknak, mert bár nem természetfotók, Zsila Sándor számára kiemelten fontosak. Jelzésként szolgálnak arra, hogy más dolgok is foglalkoztatják, ezért kerültek be a válogatásba. ●

EGY LETÖRT SZARV – AZ ÜVEGFIGURÁK A RADNÓTI SZÍNHÁZBAN

Zappe László

Porogi Ádám a színpad baloldalán elöl, egy magaslesen vagy teniszbírói széken kezdi a mesét mint narrátor és egyben főszereplő. Azóta kritikusoktól elavultnak ítélt régi újítással hozzászól, hogy elbeszélje a drámát. Pontosabban egy család történetét. Egy csonka családot, amelyet az apa elhagyott, az anya meg gyermekeitől várna a csodát, életük jobbra fordulását. A fiától, aki egy raktárban dolgozik, verseket ír és folyamatosan alkohommámorban költői karrierről ábrándozik, meg az ideggyenge és béna lábú lányától, aki szerinte jó házassággal könnyíthetne a sorsukon.

Az 1944-ben született darab, *Tennessee Williams* műve, az Üvegfigurák a valóság előli menekülésről, az illúziókba burkolózásról, az öncsaló élethazugságokról szól. Kicsit érzélgősen, mint a szerző alkotásai általában. Az előadás, a rendezés, a játék csökkentheti, akár a nullára redukálhatja a szentimentalizmust, színpadra teheti a szöveg mögül kikandikáló durvább életigazságot, mint ahogyan A vágy villamosával megtette ezt Zsótér Sándor ugyancsak a Radnóti-ban, 2011-ben, Kováts Adéllal a főszerepben, aki akkor tökéletesen megvalósította a szöveg mögé mélyen behatoló rendezői elgondolást.

Most Kováts Adél Valló Péter fakó rendezésében játssza az Üvegfigu-

rák egyik főszerepét, az anyát. Elég sablonosan. Saját belső igazság, személyes hozzájárulás nélkül. Szünetig övé a főszerep. Egy valamihez teljesen elegendő ez a szerepfelfogás: a néző megérti, hogy az apa miért menekült el az asszony közeléből, miért hagyta magára a családját. De kevés az alakítás a nő saját tragédiájának a megértéséhez. Ahhoz, hogy lényege szerint Blanche Du Bois ő is A vágy villamosából, valamivel szerencsésebb változatban. Lecsúszott déli birtokos család lánya, csak az ő szerelméről nem az derült ki, hogy homoszexuális, mindössze annyi, hogy akit előlelő, gazdag kérői helyett élete társául választott, megbízhatatlan, hóbortos, kalandokra vágyó férfi volt. Ő pedig kislányos, felszínes, külsőségekből táplálkozó szerelméért egész életével, sőt a gyermekeivel is fizet. Mindebből nem sokat látunk a vendéglátásra izgatottan készülődő, a terítékekkel foglalatostkodó asszonytól.

A második részben szinte minden megváltozik. Szünet után a főszerep átszáll a címadó üvegfigurákkal foglalatostkodó, emberek közt szorongó, féltékeny lányra, a narrátor betegesen érzékeny lelkű nővére, aki a titkárnőképző iskola helyett csavarog a városban, stresszhelyzetben elhanyagolja magát,

célja, egyáltalán jövőképe nincsen, csak túl szeretne élni minden pillanatot, amelyet nem az üvegfigurái között kell töltenie. Őt Lovas Rozi játssza bámulatosan finom érzékenységgel, mindent gondosan kidolgozott, de mindig természetesnek, magától értetődőnek ható mimikáival kísérve. Itt a játék, az előadás a szöveg fölé emelkedik, amittől az is gazdagabbá, többértelműbbé, igazabbá válik.

Az elbeszélőként is szereplő, az eseményeket értelmezve elbeszélő fiatalembert Porogi Ádám az alkoholtól szinte áttetszővé válva, fanyaran kétségbeesett mosollyal, elnéző és lenéző cinizmussal és nem kevés, önmagát is leleplező iróniával adja. Hiszen miközben beszél, miközben leleplezi a szeretteit, éppen elsikkasztja a vilánszámlára kapott pénzt, hogy megpróbálja a családi pokolból, éppen úgy, ahogyan apja is tette. Ebbe a családba csöppen be mit sem sejtő látogatóként Nagy Dániel Viktor. A fiú kollégája a raktárból. Nem tudja, hogy férjvadászat áldozatának szánják, barátja nem közli vele a meghívás okát. Ő más, mint akikhez látogat. Szüklátó körűen praktikus, normálisan céltudatos fiatalember. Elefánt a porcelánboltban, el is tapos egy üvegfigurát, letöri az egyszarvú szarvát. És amikor kiderül a meghívás célja, tudatja, hogy neki menyasszonya van. A remények szétfószlanak, az ábrándok eloszlanak.

A darab is kipukkad, mint egy szapanbuborék. A nézőnek a bemutató egyetlen okaként az a felismerés marad, hogy a színház igazgató asszonya eljátszhassa a főszerepet. Az meg kevésnek bizonyult. ●

A BUDAPEST 2017. évi tartalomjegyzéke és mutatója

Összeállította: Sántháné Antal Sára

Várostörténet, köztörténet, mindennapok

BUZA Péter: Tetőtől talpig díszben a város. 12/2–4. ill. Karácsony megünneplése a 19. század elejétől.

DANISS Győző írásai A NAGY HÁBORÚ című ill. sorozatban. „Virágos mankót adjatok kezébe!” 5/9–11. Első világháborús mindennapok. ; Kisparcellákon krumpli, az erkélyen borsó és bab. 9/21–25. ; Éljen!-től Éljen!-ig. 11/20–23. Sajtóhírek a politikai eseményekről 1914–1918. között.

ELEK Lenke írásai a hatvanas évekről az ÖTVEN ÉVE ill. sorozatban. Strassz, a szocialista táborból. 2/10–13. Divattörténet. ; Mit rákentek a századok. 3/2–5. Március 15-e megünneplése. ; Gedeon néni, a nők bálványa. 4/22–24. Fodrászat és szépítkezés. ; A krumplileves még krumplileves. 5/12–13. Életmódtörténet. ; Királylánynak lenni, pár órára. 6/18–19. Esküvői szokások. ; Virágoskert az én szívem. 7/6–8. Virágárusítás. ; Egy maroknyi dollárért. 8/14–15. Dollárboltok. ; Búcsú a leszaladt szemektől. 9/8–9. Szemfelszedők, műstoppolás. ; Ahogy lett, úgy lett. 10/6–9. Gyerekek 56-ról. ; Hol sírjaink domborulnak. 11/7–10. Temetési szokások. ; Nekem csak Budapest kell. 12/21–23. Dalok, slágerek a városról.

GÁCS János: Apponyi gyászhintója. 11/5–6. ill. 1933. február 14-én, gróf Apponyi Albert temetésén használták először a főváros gyászhintóját.

RÁTONYI Gábor Tamás: Számok a házfallon (Blogbarátok). 2/14–15. ill. Házzámozás 1874-től a székesfővárosban és környékén.

SZÉMAN Richárd: Újévi mesék a Nagyiccéről. 1/2–4. ill. Regék Cinkota múltjából.

TOMSICS Emőke: Koronáz a főváros. 2/6–9. ill. IV. Károly megkoronázása 1916-ban.

ZEKE Gyula: „...egykor az Aquincum környéki utakat járta...”. 8/20–22. ill. Kelta kori leletek.

Magánszféra, családtörténetek

BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes: Budapest vőlegénye, a szabadkőműves. 6/25–27. ill. Podmaniczky Frigyes.

BUZA Péter: Philip Alexius de Laszlo unokája Pesten (Képes ház). 1/6–9. ill. László Fülöp és unokája is festő. Laub (László) család története, a zuglói palota.

BUZA Péter: Egy magánmozi filmkockái (Képes ház). 2/20–23. ill. László Fülöp emléke.

BUZA Péter: Páris a Pilvaxban. 3/6–9. ill. Páris Vilmosné (Messl Lujza) volt a hely tulajdonosa 1919–1935 között.

BUZA Péter: Greguss Gizi hagyatéka. 5/22–23. ill. Újabb adalékok a Horváth család (Szendrey Júlia) történetéhez.

SZÉMANN Richárd: Egy monoklis nyaralótulajdonos (Fényírda). 6/22–24. ill. Strelisky Sándor színházi fotói, élettörténete.

SZÁNTÓ András: Sztár színész sztárkávéházaz nagypapával (Emancipáció). 12/5–8. ill. Bronner család több generációja Rátonyi Róbertig.

Gazdaságtörténet

Gyáridő (Blogbarátok). 7/13–15. ill. Légszeszgyár.

CSONTÓ Sándor: A hajógyár hőskora. 7/20–22. ill. Első Duna-Gőzhajózási Társaság.

FODOR Béla: Iparműkiállítás Pesten. 8/11–13. ill. 1842-ben.

HIDVÉGI Violetta: Nyári sörömök. 6/7–9. ill. A serfőzés története. (BFL kiállítás).

HOLLÓ Szilvia Andrea: Birly doktor serfőzdéje. 2/4–5. ill. Mayerffy-féle serfőző háza.

Kossuth téri ingatlanok.

HOLLÓ Szilvia Andrea: Ekegyár a Váci utcában. 8/26–27. ill. Gubitz András vállalkozása.

SZÁNTÓ András: Feltámad a csőposta? 1/20–22. ill. A múltban és jelenben.

SZÁNTÓ András: Epizódok a főváros idegenforgalmából. I. rész. 7/2–5. ill. Szervezetek, események. ; 2. r. Kiállítási idegenforgalom itthon és idegenben. 8/4–7. ill. Útikönyvek, kiállítások.

Városfejlesztés, közlekedés- és útépités

Lendületben a FÁNK. 4/20–21. ill. Fővárosi-Állat és Növénykert fejlesztése.

ANGELUS Róbert írásai a KÖZLÖKÖDŐ ill. sorozatban. Sztrók süjtotta ötven méter. 1/15. Nagymező utca és környéke közlekedése. ; Benulás Budán. 2/32. ; Útfelújítások. ; Szlalom a busz mögött. 3/32. ; Vegyes jármű szlalom. 4/32. ; Egyirányú – két keréken. 6/32. ; Erzsébet hídi kövek. 7/9. ill. Hídépítési tábla.

BARDÓCZI Sándor: S. P. Q. R. avagy a Római-part mint értékválasztás. 10/2–5. ill. A terület sorsa.

KÁLMÁN Attila: Lendület 2.0. 11/24–25. ill. A 13. kerület fejlesztései.

RÓKA Zsuzsa: Világszám lehet: sokadalmi nevezetesség újrátöltve. 8/8–10. ill. Állatkert.

Városleírás, utcák, terek, séták a városban

BARDÓCZI Sándor: Népliget 125'. 4/2–5. ill. BUZA Péter: Zugló betáblázva. 9/18–20. ill. Informatív utcanév-táblák.

DÁMOSY Géza: Ifjúságom tereiről. 3/23–26. ill. Szabadság tértől a Tisza Kálmán térig.

DÁMOSY Géza: Régi helyekről, régi embekekről. 4/25–27. ill.

DEBRECZENI-DROPPÁN Béla: A Múzeumkert fája. 5/25–27. ill.

HORVÁTH Júlia Borbála írásai a SÉTÁLUNK, SÉTÁLUNK ill. sorozatban városrészek múltjáról és jelenéről. Látástól vakoláig. 1/10–11. Palota-negyed. Károlyi-, Esterházy-palota. ; Metróhuzat. 2/2–3. Séta a metró vonalain. ; Kóckanóc és LED. 3/14–15. Közvilágítás. ; Vigalmi egyedek. 4/18–19. ; Lakomárvány. 5/2–3. Lánchíd u. 5. ; Slowly baby... 6/10–11. ; Muszlima. 7/10–12. ill. Muszlim szokások. ; Kint vagyunk a vízből. 8/2–3. Vizes VB. ; Minden bunkernek vészkijáratot! 9/6–7. Csepeli séta. ; Bünesetek Budán. 11/11–12. Régen és ma. ; Mátyásföldi bájharsona. 12/12–13. Nyaralóépületek között.

JOLSVAI András: Színek a telepen. 5/4–5. ill. Angyalföldi séta.

KÓSA Judit, N.: Győzött az erdő (Fényírda). 1/14. ill. Képek a Doberdó úti kálváriáról (50-es évek).

TÖRÖK András írásai a város dolgairól a SIMPLICISSIMUS Budapestje ill. sorozatban. 1/18–19. Városliget Topotéka, Simplicissimus díj. ; 2/18–19. Német megszállás emlékműve, milleniumi királysobrok, étemmi helyfoglalás éttermeiben. ; 3/16–17. Simplicissimus-díj. Megszűnt boltok. ; 4/14–15. Yumember vége. ; 5/14–15. Szalay-Bobrovniczky Alexandra főpolgármester-helyettes. ; 6/14–15. Ingyenes kulturális programok. ; 7/18–19. Facebook, kulturális események. ; 8/18–19. Andrassy út. MMKM, Fortepan. ; 9/14–15. Tibi atya blogja, kocsmák. ; 10/16–17. ill. Tibi atya életbölcességei. ; 11/18–19. Városligeti lexikon. Liget projekt. ;

12/14–15. ill. Biszak Sándor kitüntetése, a „grund”, netes fővárosi arcképcsarnok.

Budapest a szépirodalomban

Kárpátaljai orvostanhallgató a 100 szóban Budapest pályázat nyertese. 12/24–25. ill.

A VERSLÁB rovatban. (szerk. Kirschner Péter) megjelent versek. BABICZKY Tibor: A közép. 5/28. ; GYÖRE Balázs: röltex(t). 1/26. ; GYÖRI László: A hely íze. 9/28. és 12/28. ; KAPECZ Zsuzsa: Éjszakai város. 4/28. ; KARACS Andrea: Lüktes még. 3/28. ; KUKORELLY Endre: Vojtina-redivivus. 2/28. ; LAKLIA Vendel: Nagyvárosi szerelem. 10/28. ; NAGY Lea: Budapest-árral szemben, hátra. 7/28. és 11/28. ; SZENTPÁLY Ágnes: Nekem. 8/28.

Lakóépületek, udvarok, köztéri szobrok

BUZA Péter: Shakespeare meghajol. 5/18. ill. Ünnepe Shakespeare fővárosi szobránál.

CSORDÁS Lajos: A Phoenix angyalai (Képes ház). 6/12–13. ill. Kondor Béla műve. Bécsi u. 1–3.

FONYÓDI Anita: A Korbuly testvérek bérháza – Kép-tér blog (Blogbarátok). 3/21–22. ill. Szerb és Fejér György u. sarkán.

HÍDVÉGI Violetta szövege, SEBESTYÉN László fotói. Titkos udvarok címmel a FÉNYÍRDA sorozatban. 1/16–17. V. Nádor u. 5. ; 2/16–17. VI. Király u. 76. ; 4/16–17. VI. Andrássy út 2. ; 6/16–17. V. Petőfi Sándor u. 3. ; 7/16–17. VIII. Szentkirályi u. 6. ; 8/16–17. Alkotmány u. 16. ; 9/16–17. VIII. József krt. 85. ; 11/16–17. XIII. Szent István krt. 16. ; 12/16–17. V. Nádor u. 19.

HORVÁTH Júlia Borbála: A faragás lett a fülbevaló rajta. 10/18–19. ill. Zugligeti villamos-végállomás.

JOLSVAI András írásai a SZOBORPARKŐR ill. sorozatban. Ronaldo fázik. 1/5. Ronald Reagan városligeti szobra. ; Úr ír. 2/27. Jókai szobra a Jókai téren. ; Darázsfszék. 3/27. Lukács György szobra. Szent István park. ; A kutyafáját! 4/13. Kutyaszobor. ; A vasember. 5/24. Baross Gábor szobra. ; Anya csak egy van. 6/6. Anya szobrok. ; A múlt lábnyoma. 7/32. Szokatlan FTC emlékszóbor. ; A nép nyelve. 8/32. 1959-es Vörös katona Újpesten. ; Dublőr. 9/32. Darányi Kálmán. Városliget. ; Történelem oldalnézetből. 10/32. Nonfiguratív Történelem c. szobor. Sóház tér. ; A rejtegetett bölcs. 11/32. Deák szobra. ; Különben dühbe jövünk. 12/32. Bud Spencer a Corvin sétányon.

KOLTAI András: Jelenetek a piarista gimnázium múltjából. 10/22–25. ill. Az épület 3 festménye.

KOVÁCS Veronika: Budán, ott, ahol a 6-os megáll (Blogbarátok). 5/6–8. ill. XI. Karinthy Frigyes út 4–6.

PAPP Géza: A betűcsempék titka (Blogbarátok). 1/12–13. ill. Deák téri Opárium szövegei.

PROHÁSZKA László: Egy tragikus lovasroham emlékezete (A nagy háború). 3/18–20. ill.

PROHÁSZKA László: Emlékjelek a Hadak útján (A nagy háború). 10/10–12. ill. Első világháborús emlékművek hányatott sorsa 1945 után.

SZUHAI Barbara: A Tisztviselők Háza (Blogbarátok). 6/20–21. ill. Épület bemutatása.

JOLSVAI ANDRÁS ZÁROM SORAIDAT

BUDAPEST. Huszonhárom írás, huszonhárom hajdani képes levelezőlap nyomán. A lapok, melyek többnyire múlt századi vagy múlt-múlt századi pesti városképeket, épületeket ábrázolnak, egykor minden bizonnyal eljutottak a címzetthez. (Annyit állíthatunk határozottan, hogy mindegyiknek volt címzettje, s hogy valamennyi postára került.) Az üzenetek – a levelezőlap műfajából következően – töredékesek (van köztük olyan, amely csak egy félbehagyott mondatot tartalmaz, van, amelyiknél a küldő minden talpalatnyi helyet kihasználva igyekezett minél több információt elhelyezni), olyanok, mint egy hosszú dialógusból kiragadott részlet.

Szerzőnk, akinek ezek az írásai a BUDAPEST 2012–2014. évi folyamában jelentek meg, ennek a részletnek a felhasználásával az egykori történetet rekonstruálására, az egykori szereplők gondolatainak megidézésére vállalkozott. A kor- és szellemidőzés támpontjai a nevek, címek és rangok, a postabélyegző kelte, s persze időnként a felhasznált fotográfia. Jolsvai ugyanakkor irodalmat szervez az adatok köré, képzeletbeli világot alkot. Fikcióval kerekíti egészé a történetdarabkát, így zárva a régi idők képeslapíróinak sorait, hogy fordulatos, szórakoztató tárcanovella kerekedjék a tolla alól.

„Képregényké” – ezt az alcímet kapták a kötet második felében sorakozó múlt századfordulós fényképek (mindösszesen kilenc) melyeket egykor apró ajándékként adtak egymásnak a fotográfia barátai, általában ünnepi alkalmakra (Karácsony, Szilveszter, leánykérés, ilyesmi). Amatőr szereplőkkel felvett, gondosan beállított műtermi jelenetekről van szó, melyekben a jelmezeknek, díszleteknek éppoly fontos szerepük van, mint a minden részletre kiterjedő mozdulatoknak. (Mozdulatlanságnak, hogy egészen pontosak legyünk.) Ebben a második részben ezekbe a fotókba lehelt életet szövegével a szerző, folytatásos történetekké kerekítve a pillanatfelvételeket.

A BUDAPEST PLUSZ sorozatnak ez a negyedik füzet. A főszereplő most is BUDAPEST.

A kötet megvásárolható a Városháza Kiadónál. Lapunk előfizetői személyes átvétellel 1200 forint árán kiadónk irodájában (Summa Artium, Budapest, V. Honvéd utca 3.) vehetik meg.

Vendéglátóhelyek

CSONTÓ Sándor: Édes élet a Fő utcában. 10/20–21. ill. Friedl cukrászda.

SZÁNTÓ András: Kávéházi játékok. 3/10–13. ill. Kártya, sakk kultúrtörténete.

SZÁNTÓ András: Kilencet egy dobásra! 6/2–5. ill. Tekézés vendéglátóhelyeken.

SZÁNTÓ András: Lesújtó hírek a Bodóról. 11/13–15. ill. Bodó kávéház. József krt.

Kultúra- és művelődéstörténet, írók és művészek életrere

BUZA Péter: Életmú a toronyszobában (Képes ház). 9/10–13. ill. Radó Lili, Fenyő György művészpár életrere. Kálmán u. 19.

CSONTÓ Sándor: A Titoknok úr Pesten. 4/6–9. ill. Arany János fővárosi lakóhelyei.

CSONTÓ Sándor: „Elkoboztak egy életet”. 5/19–21. ill. József Attila négy temetése.

CSORDÁS Lajos: Márffy és Csinszka hajdani otthonában (Képes ház). 8/23–25. ill. Dráva u. 12.

CSORDÁS Lajos: Négyszemkört a Bazilikával (Képes ház). 4/10–12. ill. Művészek a Deák téri házban.

CSORDÁS Lajos: Zebegény a Baross utcában (Képes ház). 12/18–20. ill. Szőnyi István festőiskolája a Baross u. 21. 5. emeletén.

CSORDÁS Lajos: Távlatok a rézkarcasztal felett (Képes ház). 10/26–27. ill. V. Váci u. 40. Műtermei.

KISS Borbála: Élnek még macskák a Júlia utcában? 12/9–11. ill. Adalékok Szabó Magda privát életéhez. Az ajtó című mű hőséről.

KÓSA Judit, N.: Ásatás a raktárban (Múzeumi kincskereső). 2/24–26. ill. Kiscelli Múzeum.

PAPP Géza: Csillaghullás (Blogbarátok). 9/4–5. ill. Planetárium történet.

TÓSZEGI Zsuzsanna: Zichy, Tamar királynő népének hőse. 12/26–27. ill. Zichy Mihály festő díszalbuma Grúzia történelméről. TŰSKÉS Anna (riporter): Lássuk a medvét! (Ötven éve). 1/23–25. ill. Molnár Edit fotóművész a 60-70-es évek irodalmi életéről, barátairól.

Kulturális események, kiállítások, színházi előadások

Kettős látás: művészet vagy dekoráció. 7/23–25. ill. Művészeti kiállítás.

Nyitott levéltár – a budapestiek szolgálatában. 9/26–27. ill. BFL.

Ez sör! A sernevelőtől a sörgyárig. 11/30. MKVM kiállítás.

Gyújts lámpát, drágám! Összeáll. Csontó Sándor. 11/26–27. ill. Kiállítás a Kiscelli Múzeumban.

BITTERA Éva: Slusszkulcs a mai Európához. 10/13–15. ill. Reformáció emlékkiállítás. MNM.

BUZA Péter: Akkor (hetedszer) szüret! 9/2–3. ill. Jókai kert.

CS.[ORDÁS] L.[ajos]: Bécsben a hatvanas évek magyar épületei. 5/32. ill. Kiállítás. HORVÁTH Júlia Borbála: Könyves herold. 7/26–27. ill. Könyvnapok 1927-től.

SALY Noémi: Örömezen dózer-kódával. 11/2–4. ill. Interjú a Litea könyvesbolt bezárásáról.

ZAPPE László színházi kritikái. Egy estét megér. 1/29. Orlai produkció. B32 galéria és kultúrtér. ; Versenyben a nyomorral – társasjáték a Jurányiban. 2/31. ; Kellems kétszemélyesek az Izabella és a Bethlen téren. 3/31. ; Az üveg cipő Angyallal. 4/31. József Attila Színház. ; Operett és krimi az Átriumban. 5/31. ; Régi idők – dokumentálva és bohózatban. 6/31. K2 Színház. ; Operettnek is elmenne a Szerelmes Shakespeare. 7/31. Madách Színház. ; Londoni újdonság – hazai régiség. 8/31. ; Erőszakos menekülés – A pincér a Zsámbéki Bázison. 9/31. ; Batang mint Hungarikum – szaporodó játszóhelyek. 10/31. ; Monumentális Hamlet, lovatlan lovagok. 11/31. Hamlet előadás a Vígszínházban. ; Zsémbes aggastyán New Yorkból. 12/31. Gerbaud szalon, Belvárosi Színház előadásai.

Recenziók, könyvbemutatók

ARADI Péter: Gyógy- és tudásforrás – könyv a Gellérthegyről. 8/28–29. ill.

BUZA Péter: Az élő emlékezet mestersége. 1/26–27. ill. Almásy László életrajza.

BUZA Péter: A cigány császár palotája. 10/28–29. ill. Lechner Ödön monográfia.

BUZA Péter: Tánca kért tegnapi. 11/28–29. ill. Széman Richárd: Eleink tánca.

DEBRECZENI-Droppán Béla: Bagolyröpte Pest felett. 5/28–29. ill. Buza Péter könyvéről.

GÁCS János: Gordon Zsigmond ifjúsága. 7/28–29. ill. Gordon Szélmás Budapestje.

GÁCS János: Országjárók földtani atlasza. 12/28–29. A Földtani Intézet két kiadványa.

JOLSAI András: Zárom soraidat. 1/32. ill. Kötet formában.

KÓSA Judit, N.: Kóbányai barangoló. 9/28–29. ill. Buzás Kálmán: Kóbánya oda és vissza.

LŐVEI Pál: Történetek Illés kútjáról. 6/28–29. ill. Buza Péter: Bandusia forrása.

MURÁNYI Gábor: Újságok, utcák, emberek. 3/28–29. ill. Tatár Imre: Napló '56.

RÁDAY Mihály: Ajánlom Porzót. 5/16–17. ill. Ágai Adolf: Utazás Pestről-Budapestre.

TÖRÖK András: Alapmű Budapestről. 2/28–29. ill. Tittel Kinga: Mesélő Budapest.

TÖRÖK András: Egy alapember a Grűnderzeit idejéből. 4/28–29. ill. Diescher József építészetéről.

BUDAPEST – a város lakók folyóirata

SÁNTHÁNNÉ Antal Sára: A BUDAPEST 2016. évi tartalomjegyzéke és mutatója. 1/30–32.

A BUDAPEST folyóirat lapszámai az alábbi helyeken vásárolhatók meg

- **Kiadónkban** (Summa Artium Nonprofit Kft., 1054 Budapest, V., Honvéd utca 3., V. emelet 13. Tel.: +36-1 318-3938) munkanapokon 9–16 óra között
- **az Írók Könyvesboltjában** (Budapest, VI., Andrásy út 45.)
- **a FUGA Budapesti Építészeti Központban** (Budapest, V., Petőfi Sándor utca 5.)
- **a Budapest Antikváriumban** (Budapest, IX., Üllői út 11–13.)
- **a Lipták villában** (Budapest, XIV., Hermina út 3.)

BUDAPEST

előfizetés 2018

Kedves Előfizetőnk!

Ismét eltelt egy év, reméljük, hogy Ön továbbra is a **BUDAPEST** előfizetője marad.
Az előfizetés díja

változatlanul 5 000 forint,
melyet az alábbi módokon tud befizetni:

- **Sárga csekken, mely a kiadónál igényelhető, az alábbi telefonszámon.**
A közleményben kérjük feltüntetni annak a személynek a nevét és pontos címét (emelet, ajtó is), akinek a lapot előfizetik.
- **Banki átutalással, melyhez az adatok:**
Kedvezményezett: Summa Artium Nonprofit Kft.
Számlaszám: 16200106-11569909
Közlemény: Budapest folyóirat + annak a személynek a neve és pontos címe (emelet, ajtó is), akinek a lapot előfizetik – tehát nem feltétlenül a befizető
- **Személyesen készpénzben a kiadóban:**
Summa Artium 1054 Budapest Honvéd utca 3. V. 13. (21-es kapucsengő), munkanapokon 9 és 16 óra között. (2017. december 27-29. között zárva.)

Amennyiben bizonytalan előfizetésének lejáratí idejével kapcsolatosan, kérem, hívjon bennünket a **318-3938**-as telefonszámon.

CSEKKES ELŐFIZETŐINK FIGYELMÉBE!

AKI CSEKKEN FIZETTE BE AZ ELŐFIZETÉSI DÍJÁT, KÉREM, ELLENŐRIZZE, HOGY FELTÜNTETTE-E A KÖZLEMÉNYBEN A BEFIZETŐ NEVÉT, CÍMÉT. SAJNOS, SOK AZONOSÍTHATATLAN, NÉV NÉLKÜLI BEFIZETÉS ÉRKEZETT. ÍGY TÖBBEN LESZNEK, AKIK A BEFIZETÉS ELLENÉRE FELSZÓLÍTÁST KAPHATNAK JANUÁRBAN. HA ÖN SEM ÍRT NEVET A CSEKKRE, KÉREM, HOGY A 318-3938-AS TELEFONSZÁMON HÍVJA A KIADÓT.

A szóló lapszámok és Budapest Plusz kiadványok megvásárolhatóak:

- **Kiadónkban:** Summa Artium Nonprofit Kft.,
1054 Budapest, Honvéd utca 3. V. emelet 13. T/F: +36-1 318-3938)
munkanapokon 9–16 óra között
- **az Írók Könyvesboltjában** (Budapest, VI., Andrassy út 45.)
- **a FUGA Budapesti Építészeti Központban** (Budapest, V., Petőfi Sándor utca 5.)
- **a Budapest Antikváriumban** (Budapest, IX., Üllői út 11-13.)

forrás: FORTEPAN

9 7771785 590000

18001